

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

Wojewódzki Urząd Pracy
w Szczecinie

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zachodniopomorskie Obserwatorium Rynku Pracy

**Badanie i diagnoza rozwoju
regionu województwa zachodniopomorskiego
– segmentacja gospodarcza
Zagadnienia wybrane**

Szczecin 2009

Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie
Zachodniopomorskie Obserwatorium Rynku Pracy

**BADANIE I DIAGNOZA ROZWOJU REGIONU
WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
– SEGMENTACJA GOSPODARCZA
ZAGADNIENIA WYBRANE**

Praca zbiorowa pod red. nauk.
Pawła Nowaka, Anety Sokół

Szczecin 2009

Wojewódzki Urząd Pracy
w Szczecinie

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Niniejsza publikacja została sfinansowana ze środków projektu „Regionalny Barometr Gospodarki” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa. Poddziałanie 8.1.4 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013.

Rafał Czyżycki: rozdział III

Paweł Nowak: redaktor

Aneta Sokół: redaktor, rozdział I, II pkt. 2.1., IV

Małgorzata Porada-Rochoń: rozdział II pkt. 2.2., V

Recenzent: Prof. zw. dr hab. Juliusz Engelhardt

Copyright 2009, Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie
Nakład 700 egzemplarzy

ISBN: 978-83-927148-4-2

Wydawca:

Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie

ul. A. Mickiewicza 41

70-383 Szczecin

www.wup.pl

e-mail: sekretariat@wup.pl

Skład, oprawa graficzna i druk:

PPH ZAPOL S.J.

al. Piastów 42

71-062 Szczecin

zapol@zapol.com.pl

Spis treści

Wstęp	7
-----------------	---

ROZDZIAŁ I

Charakterystyka województwa zachodniopomorskiego	8
1.1. Mocne i słabe strony Pomorza Zachodniego	10
1.2. Cechy regionu	11

ROZDZIAŁ II

Sytuacja społeczno-gospodarcza regionu zachodniopomorskiego	12
2.1. Kierunki rozwoju regionu	12
2.2. Kondycja gospodarcza regionu.	18
2.2.1. Przemysł	19
2.2.2. Handel i usługi	20
2.2.3. Budownictwo	20
2.2.4. Rolnictwo	21
2.2.5. Turystyka	22

ROZDZIAŁ III

Analiza koniunktury województwa zachodniopomorskiego w latach 2004-2008.	23
3.1. Wskaźnik kondycji gospodarstw domowych	27
3.2. Wskaźnik kondycji sektora przedsiębiorstw	28
3.3. Wskaźnik kondycji sektora gospodarstw rolnych	30
3.4. Wskaźnik kondycji sektora jednostek samorządu terytorialnego	31
3.5. Wskaźnik kondycji sektora usług.	33
3.6. Wskaźnik potencjału naukowego	34

ROZDZIAŁ IV

Stan rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim	36
4.1. Kierunki rozwoju przedsiębiorstw w województwie szczecińskim w latach 1989-1998.	36
4.2. Trendy rozwojowe przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim w latach 1999-2003	37
4.3. Funkcjonowanie przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim po wejściu Polski do Unii Europejskiej	42

ROZDZIAŁ V

Analiza i ocena przedsiębiorstw województwa zachodniopomorskiego w kontekście gospodarczym	46
5.1. Diagnoza i ocena kondycji ekonomiczno-finansowej zachodniopomorskich podmiotów gospodarczych.	46
5.1.1. Analiza rentowności oraz płynności	48
5.1.2. Potencjał rozwojowy	51

5.2. Procesy restrukturyzacji finansowej zachodniopomorskich przedsiębiorstw - studium analityczno-badawcze	53
5.2.1. Specyfika badanych przedsiębiorstw	55
5.2.2. Kryzys i jego przyczyny	55
5.2.3. Narzędzia w procesie restrukturyzacji	57
5.2.4. Weryfikacja specyfiki kryzysu i implementacja procesów restrukturyzacji . . .	59
5.2.5. Rodzaj przeprowadzanych procesów restrukturyzacji	59
5.2.6. Wnioski i rekomendacje	60
5.3. Upadłość przedsiębiorstwa konsekwencją kryzysu	62
Bibliografia	65

Współcześnie w literaturze zarówno teoretycy, jak i praktycy nader często podejmują rozważania obejmujące zagadnienia dotyczące znaczenia regionów we współczesnym rozwoju społeczno-gospodarczym krajów, wskazując na ich nadrzędną rolę w kreowaniu postaw przedsiębiorczych i innowacyjnych w społecznościach zamieszkujących dany obszar terytorialny. Twierdzą oni, że szczególnym zasobem kształtującym i kreującym rozwój społeczno-gospodarczy jest kapitał rzeczowy i finansowy, którego znaczenie dziś uległo zmarginalizowaniu, stając się zasobem podrzędnym w stosunku do czynnika, jakim jest wiedza, a w tym i innowacje. Niewątpliwie teza, mówiąca o tym, że kluczową rolę w świecie współczesnej ekonomii odgrywa wiedza jest słuszna, a argumenty prezentowane w literaturze zasadne. Jednak rozważanie prezentowanych zagadnień w aspekcie rozwoju samej wiedzy czy innowacji bez analizy rozwoju przedsiębiorczości i ich procesów dostosowawczych wynikających ze zmienności otoczenia nie stanowi pełnej diagnozy możliwości i kierunków rozwoju regionów. W związku z tym w prezentowanym raporcie podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania: Jaki jest stan rozwoju społeczno-gospodarczego regionu Pomorza Zachodniego? Jaki jest stan rozwoju przedsiębiorstw, w tym sektora MSP oraz jaki on ma wpływ na stan rozwoju regionu? Jaka jest kondycja ekonomiczna podmiotów w województwie? Jak przebiegają procesy restrukturyzacji podmiotów w regionie? Czy obecnie występujący kryzys wpłynął na jednostki gospodarcze, czy też nie, a jeśli tak, to w jakim stopniu?

Reasumując, celem badawczym prezentowanego raportu była diagnoza stanu rozwoju regionu województwa zachodniopomorskiego z uwzględnieniem segmentacji gospodarczej.

Zagadnienia omawiane w raporcie starano się zaprezentować w sposób przystępny. Całość materiału zawarto w pięciu rozdziałach. Zaznaczyć jednak należy, że wiedza opisana w poszczególnych rozdziałach wymaga stałej aktualizacji, ponieważ rozwój regionu to nieustanny proces ulegający ciągłym przemianom.

W rozdziale pierwszym, drugim i trzecim omówiono uwarunkowania regionu, jego obecny stan rozwoju oraz perspektywy na przyszłość w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. Czwarty rozdział został poświęcony analizie stanu rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw w prezentowanym regionie. W rozdziale ostatnim charakterystyce poddano zagadnienia analizy kondycji ekonomicznej podmiotów. Autorka rozdziału skoncentrowała się również na omówieniu procesów kryzysu jako przyczyny upadłości przedsiębiorstw lub ich mobilizacji gospodarczej.

Opracowanie skierowane jest do osób zainteresowanych prezentowaną problematyką. Z raportu mogą również korzystać studenci, którzy zainteresowani są powyższą tematyką. Podręcznik stanowi jedno z wielu źródeł wiedzy z tego zakresu, autorzy jednak wyrażają nadzieję, że będzie on przydatnym kompendium.

Raport został opracowany przez pracowników Uniwersytetu Szczecińskiego Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług oraz ZORP - Oddziału WUP w Szczecinie. Paweł Nowak, jako redaktor, wspierał nas cennym doświadczeniem socjologicznym w zakresie badań.

Paweł Nowak
Aneta Sokół

ROZDZIAŁ I

Charakterystyka województwa zachodniopomorskiego

Województwo zachodniopomorskie w obecnym kształcie zostało utworzone 1 stycznia 1999 roku na mocy ustawy z dnia 24 lipca 1998 roku o wprowadzeniu zasad trójstopniowego podziału terytorialnego państwa na województwa, powiaty i gminy (Bott-Alama 2005, s. 60).

Zachodniopomorskie to region nadbałtycki położony w północno-zachodniej części Polski, a jego stolicą jest Szczecin. Od zachodu graniczy z Niemcami, od południa graniczy z województwem lubuskim, od południowego wschodu z województwem wielkopolskim, od wschodu z województwem pomorskim, od północy zaś – poprzez Morze Bałtyckie z państwami skandynawskimi Danią i Szwecją (Bott-Alama 2005, s. 61).

Przygraniczne położenie ma bezpośredni wpływ na rozwój gospodarczy zachodniej części województwa. Zbiegają się tu bowiem potencjalnie dogodne połączenia komunikacyjne (lądowe, morskie i rzeczne) mające wpływ na efektywność tranzytu i na decyzje inwestycyjne przedsiębiorstw krajowych i zagranicznych. (*Strategia rozwoju...* 2000, s. 19).

Tabela 1.1. Dane o województwie zachodniopomorskim

Wyszczególnienie	2008
Ludność	1 692,9 tys.
Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw	103,4 tys.
Bezrobotni zarejestrowani w urzędach pracy	82,5 tys.
Stopa bezrobocia rejestrowanego	13,4%
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw	2 869,57 zł
Podmioty gospodarki narodowej	213,1 tys.
Obroty ładunkowe w portach morskich	1 889,9 tys. ton
Mieszkania oddane do użytku	7037
Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu	96,9

Źródło: Nowak 2009, s. 8-9.

Główną cechą województwa zachodniopomorskiego jest duże zróżnicowanie przestrzenne i funkcjonalne. Potencjał gospodarczy skupia się w aglomeracji miejskiej Szczecina łącznie z Policami, Gryfinem, Stargardem Szczecińskim, Świnoujściem, oraz Koszalinem i Kołobrzegiem, gdzie dominuje gospodarka morska, przemysł i usługi. Obszarem równie aktywnym gospodarczo jest pasmo gmin nadmorskich, które świadczą usługi w zakresie turystyczno-wypoczynkowym. Natomiast w części środkowej i wschodniej województwa dominuje rolnictwo oraz przemysł rolno-spożywczy.

WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE

Tabela 1.2. Podział terytorialny Polski z uwzględnieniem zmian zachodzących w województwie zachodniopomorskim od 1999 do 2008

Wyszczególnienie		Polska	Zachodniopomorskie
Region NTS I/NUTS ¹ I		6	6
Województwo NTS 2/NUTS 2		16	1
Podregion NTS 3/NUTS 3		45/66	2/4
Powiat LAU I		379	20/21
	ziemski	314	18/19
	grodzki	35	3
Gmina LAU 2		2478	114
	miejskie	307	1
	wiejskie	1587	53/52
	miejsko-wiejskie	584	50/51

Źródło: Nowak 2009, s. 8-9.

¹ Realizacja polityki regionalnej wymagała zharmonizowania statystyki regionalnej krajów członkowskich. W związku z tym na początku lat siedemdziesiątych Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich opracował tzw. nomenklaturę statystyczną Eurostatu, w której wyróżniono trzy poziomy statystycznych jednostek terytorialnych w każdym kraju członkowskim: NUTS I, NUTS II, NUTS III. Służą one określaniu stref korzystających z pomocy funduszy wspólnotowych i koordynacji polityk regionalnych. Warto zaznaczyć, że w 1996 r. nomenklatura ta została rozbudowana o dwa niższe szczeble NUTS IV i NUTS V. (Sokół 2009 w druku za: Bokajto, Dziubka, 2003, s. 97).

Region potrzebuje dzisiaj zredefiniowania jego funkcji gospodarczych, pomijając koncepcje wzrostu oparte na rozwoju jego tradycyjnych funkcji morskich. Historyczne uwarunkowania rozwoju Szczecina i całego regionu były związane właśnie z gospodarką morską: z portem i przeładunkami, stoczniami produkcyjnymi i remontowymi, rybołówstwem dalekomorskim i przetwórstwem ryb oraz żegluga morską. W skali światowej Szczecin stał się niekonkurencyjny wobec portów Morza Północnego. Zapotrzebowanie na nowy tonaż okrętowy zmalało, przy równoczesnym wzroście konkurencyjności cenowej stoczni azjatyckich (Grzywacz 2003, s. 172).

1.1. Mocne i słabe strony Pomorza Zachodniego

Poważne zmiany dla regionu przyniosła również reforma administracyjna, na mocy której województwo zyskało obszary byłego województwa koszalińskiego wraz z jego ułomną strukturą gospodarczą skoncentrowaną głównie na rolnictwie i drobnej wytwórczości. W efekcie zmian administracyjnych, koniunkturalnych i strukturalnych województwo zachodniopomorskie pomimo swojej potencjalnej atrakcyjności przeżywa raczej okresy dekonunktury i spadku aktywności gospodarczej (Zelek 2003, s. 368).

Tabela 1.3. Mocne i słabe strony województwa zachodniopomorskiego

Mocne strony	Słabe strony
1. przygraniczne i nadmorskie położenie	1. niedostatecznie rozwinięta infrastruktura drogowa i telekomunikacyjna
2. położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków transportowych	2. nierównomiernie rozmieszczona baza przemysłowa
3. dobrze wykształcona baza przemysłowa	3. kryzys żeglugi i rybołówstwa
4. dobrze rozwinięta baza materialna portów morskich	4. wysoki stopień dekapitalizacji majątku trwałego
5. duża powierzchnia obszarów wiejskich i leśnych o znacznym potencjale gospodarczym	5. brak spójności w poziomie rozwoju, postępująca marginalizacja niektórych obszarów
6. korzystne warunki rozwoju turystyki	6. niewłaściwa struktura bazy turystycznej
7. dobrze rozwinięta baza naukowa i szkolnictwo wyższe	7. pogarszająca się dostępność do infrastruktury społecznej
8. duży odsetek uczących się i studiujących	8. występowanie deficytów w wyposażeniu w infrastrukturę inżynierską, szczególnie na obszarach wiejskich
9. dynamiczny rozwój instytucji obsługi biznesu	9. brak współpracy sfery naukowej ze sferą biznesu
10. dobrze wykształcone i przygotowane kadry pracowników	10. niska mobilność zawodowa kadr pracowników
11. dynamiczny rozwój sektora prywatnego	11. brak systemu wspierania przedsiębiorczości
12. dostępność różnorodnych nośników energii	12. brak dostępu do kapitału
13. aktywność gospodarcza i społeczna mieszkańców	13. nieprzygotowanie administracji lokalnej do aktywnej współpracy z inwestorami
14. różnorodność kulturowa społeczeństwa	
15. duża różnorodność przyrodnicza, atrakcyjność turystyczna	

Źródło: (Strategia rozwoju... 2000, s. 88, 89).

W związku z powyższym należy zmienić strukturę gospodarczą regionu, w kierunku rozwoju tych funkcji, które mogą decydować o jego atrakcyjności inwestycyjnej. Jednocześnie należy wyeliminować takie obszary gospodarki, które dzisiaj powodują jej kryzys, są to szczególnie sektory wrażliwe na wahania koniunktury oraz sektory charakteryzujące się wysoką kapitałochłonnością i potrzebami inwestycyjnymi. Docelowa polityka powinna promować rozwój branż stabilnych, opartych na transferze nowoczesnych technologii i know-how, a nie inwestycjach rzeczowych. Równie istotne dla rozwoju regionu jest promowanie i wspieranie przedsiębiorczości, szczególnie tej o małej i średniej skali działania.

I.2. Cechy regionu

Region zachodniopomorski charakteryzuje się specyficznymi cechami wpływającymi na kształtowanie się przedsiębiorczości, z reguły negatywnymi, a zaliczyć do nich można (Nowakowski 2003, s. 468):

- peryferyjne położenie wobec stolicy kraju, skutkiem czego następuje marginalizacja rozwoju tych obszarów,
- wysoka stopa bezrobocia, która szczególnie silnie kształtuje się w rolnictwie i silnymi dysproporcjami w skali samego województwa, ze względu na ukształtowane ośrodki gospodarcze,
- starzenie się społeczeństwa, spadek przyrostu naturalnego, migracja, szczególnie kadry wykwalifikowanej do innych regionów,
- duże braki w strukturze technicznej, zarówno wewnątrz regionów, jak i w powiązaniach międzyregionalnych,
- omijanie województwa przez inwestorów (relatywnie do innych regionów kraju),
- upadek tradycyjnych dziedzin gospodarowania,
- migracja centrów decyzyjnych poza region.

W tych warunkach kształtują się postawy i zachowania (również negatywne) wśród przedsiębiorców i decydentów, a mianowicie (Nowakowski 2003, s. 468, 469):

- brak myślenia strategicznego, rozwojowego, innowacyjnego i kreatywnego u pracodawcy,
- brak zainteresowania pozyskiwaniem wiedzy, technologii i informacji,
- w wielu przypadkach postawy pasywne,
- ograniczenie możliwości pozyskiwania środków finansowych zewnętrznych na realizację przedsięwzięć gospodarczych, tworzy się koło niemożności i brak wspomnianych możliwości zmniejsza popyt na pomysły, a to z kolei ogranicza popyt na środki finansowe,
- brak efektywnej, uświadomionej granicy pomiędzy potrzebami inwestowania a potrzebami konsumpcyjnymi,
- brak świadomego znaczenia konkurencyjności firm.

ROZDZIAŁ II

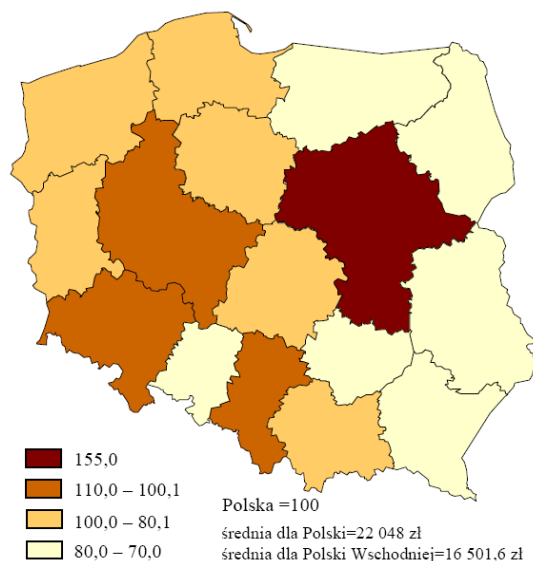
Sytuacja społeczno-gospodarcza regionu zachodniopomorskiego

Województwo zachodniopomorskie obecnie liczy 114 gmin, w tym gmin miejskich 11, wiejskich 52 i miejsko-wiejskich 51 (Nowak 2009, s. 8). Swoim obszarem terytorialnym zajmuje 22,9 tys. kilometrów, co stanowi 7,3% powierzchni kraju i umiejscawia je na piątym miejscu wśród województw.

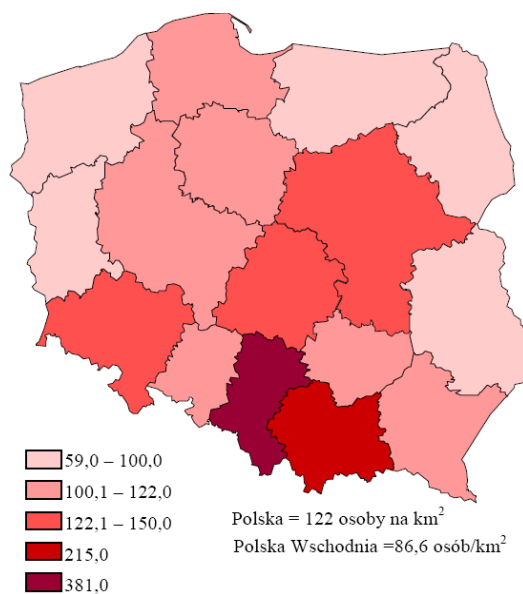
2.1. Kierunki rozwoju regionu

W regionie Pomorza Zachodniego mieszka 1 692,9 mln ludności, tj. 4,44% ogółu mieszkańców kraju. Spośród pięciu województw mniej zaludnione są województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie. Wyraźne są tendencje depopulacyjne: przyrost naturalny obszaru jako całości jest ujemny i trwa powolny odpływ ludności do innych regionów Polski. Struktura wiekowa ludności województwa charakteryzuje się większym niż średnia krajowa odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym, natomiast mniejszym odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym.

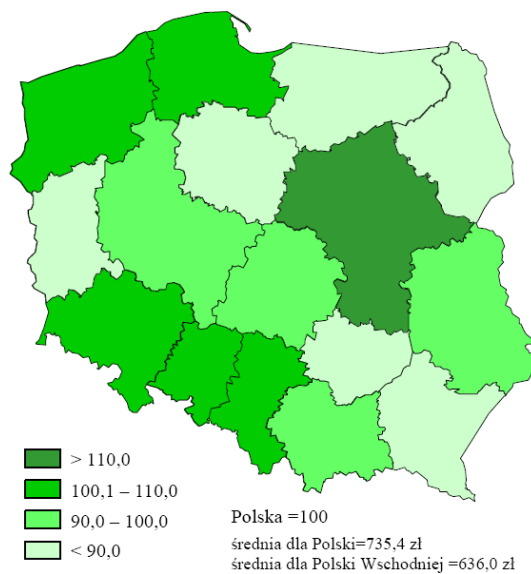
Rysunek 2.1. Tendencje rozwoju regionów Polski – zagadnienia wybrane
PKB na 1 mieszkańca w 2006 roku

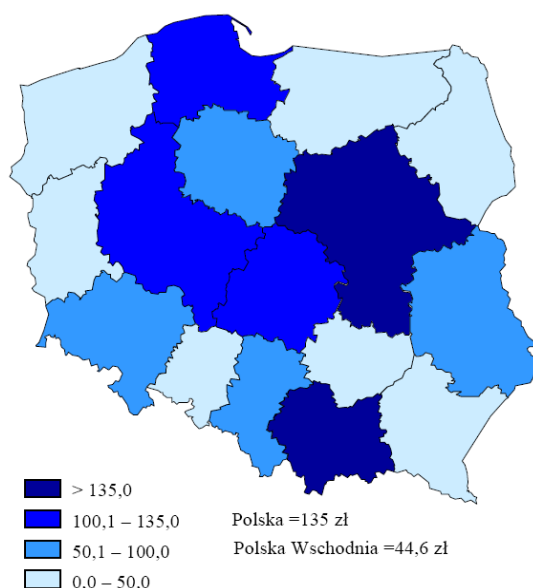
Gęstość zaludnienia

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2006 roku

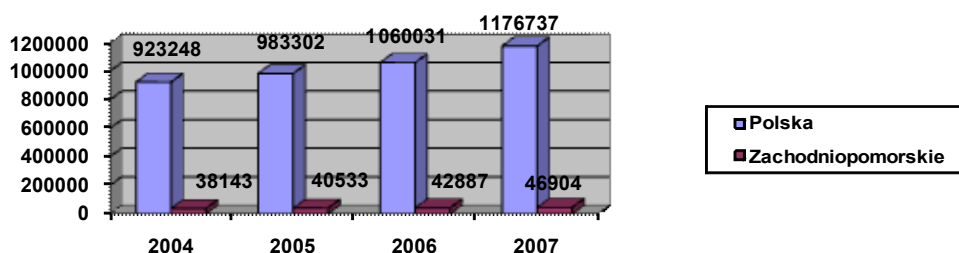

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B + R) w zł na I mieszkańca w 2006 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.stat.gov.pl

Wykres 2.1. Produkt Krajowy Brutto w latach 2004-2007 w mln zł (ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Rocznik statystyczny województw 2004, s. 647; Rocznik... 2005, s. 340; Rocznik... 2006, s. 703).

Prezentowane dane na wykresie 2.1. obrazują stan rozwoju gospodarczego mierzony PKB województwa zachodniopomorskiego na tle Polski. Analiza wartości powyższej miary pokazuje, że lata 2004–2007 były okresem korzystnym dla omawianego obszaru terytorialnego. PKB wzrosło z 38143 mln zł w 2004 roku do 42887 mln zł w 2006 roku, aczkolwiek wzrost gospodarczy w Polsce również wykazywał trend pozytywny, zatem można stwierdzić, że Pomorze Zachodnie nie odbiegało od ogólnej tendencji. Warto jednak wskazać, że region w rankingu województw naszego kraju spadło z pozycji 6 w 2004 roku na 7 w 2006 roku jeśli chodzi o tempo wzrostu gospodarczego. Pod względem rozwoju niewątpliwym

liderem wśród województw były: mazowieckie, śląskie, wielkopolskie, małopolskie. Analiza poziomu liczby aktywnych przedsiębiorstw, które stanowią główną siłę napędową gospodarek, wykazała, że największy przyrost przedsiębiorstw nastąpił w 2006 roku, niestety w roku 2007 statystyki odnotowały spadek podmiotów działających w omawianym województwie. Warto wskazać, że większość przedsiębiorstw funkcjonujących na Pomorzu Zachodnim to mikro i małe przedsiębiorstwa, które ze względu na swoje cechy jakościowe oraz skłonność do szybkich i elastycznych zmian rynkowych są niezwykle cenną kategorią podmiotów a ich rozwój na danym obszarze jest oceniany pozytywnie (porównaj tabela 2.2.). Aczkolwiek jeśli chodzi o działania innowacyjne to niestety przewaga przedsiębiorstw o liczbie zatrudnionych maksymalnie do 49 w strukturze ogólnej wykazuje tendencję negatywną. W dobie współczesnego dążenia do gospodarek opartych na wiedzy brak przedsiębiorstw inwestujących w sferę B+R (do których niewątpliwie niezwykle rzadko należą mikro i małe przedsiębiorstwa) stanowi poważny mankament mając na uwadze rozwój i wykorzystanie potencjału zasobowego danego obszaru terytorialnego.

Tabela 2.1. Aktywne przedsiębiorstwa w latach 2004–2007

Lata	Polska			Zachodniopomorskie		
	MSP	Duże	Ogółem	MSP	Duże	Ogółem
2004	1712229	2754	1714983	97657	74	97731
2005	1673940	2835	1676775	95750	71	95821
2006	1711934	2891	1714915	98093	73	98166
2007	1773830	3246	1777076	96253	80	96333

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Raport o stanie... 2008, s. 284).

Tabela 2.2. Sytuacja gospodarcza przedsiębiorstw w latach 2005–2007

Lata	Zachodniopomorskie				
	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>250
Liczba aktywnych przedsiębiorstw					
2005	95821	93379	1816	555	71
2006	98166	95709	1818	566	73
2007	96333	93794	1873	586	80
Udział regionu w Polsce (%)					
2005	5,7	5,8	4,1	3,9	2,5
2006	5,7	5,8	4,1	3,8	2,4
2007	5,4	5,5	4,1	3,8	2,5
Struktura pracujących (%)					
2005	-	-	-	-	-
2006	346527	56	11	17	16
2007	349462	54	12	18	16

Przychody na 1 podmiot w mln zł					
2005	0,7	0,3	6,9	23,0	203,9
2006	0,8	0,3	7,2	26,3	223,2
2007	0,9	0,4	7,6	30,73	236,6
Struktura przychodów (%)					
2005	100,0	43,0	18,0	18,0	21,0
2006	100,0	40,2	17,6	20,1	22,0
2007	100,0	39,8	16,7	21,2	22,3
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł					
2005	2031	1369	1651	2269	2521
2006	2111	1397	1688	2417	2603
2007	2321	1489	1828	2625	2972
Inwestycje w przedsiębiorstwie w tys. zł					
2005	35	5	219	1603	-
2006	43	8	274	2532	-
2007	54	14	301	2458	24219
Inwestycje na 1 pracującego w przedsiębiorstwie w tys. zł					
2005	10,0	2,7	10,2	15,4	-
2006	12,1	3,8	12,8	24,2	-
2007	21,7	6,7	13,7	2,5	33,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Raport o stanie... 2007, s. 193; Raport o stanie... 2008, s. 148; Raport o stanie..., 2009, s. 215).

Poziom rozwoju gospodarczego Pomorza Zachodniego i mniejszej dynamiki rozwojowej w stosunku do całego kraju dopełnia wskaźnik nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach. Średnio w zachodniopomorskim województwie osiągnął on wielkość tylko 54 tys. zł w 2007 r. Także w rolnictwie udział inwestycji jest nieproporcjonalnie niski w stosunku do udziału tego sektora w gospodarce województwa, a zużycie majątku trwałego okazało się wyższe. Czynniki decydującymi o poziomie inwestycji była niska aktywność województwa wobec inwestorów oraz niewielka chłonność regionalnych rynków zbytu, a także słaba dostępność transportowa i niski poziom infrastruktury społecznej. Przesądziły o tym takie problemy jak: niska aktywność wobec inwestorów, słaba dostępność transportowa i niski poziom rozwoju infrastruktury gospodarczej. Dodatkowo słabą stroną województwa jest bardzo mała chłonność rynku zbytu.

Tabela 2.3. Gospodarcze tendencje rozwoju produkcji w latach 2004–2007 (ceny bieżące)

Lata	Polska	Zachodniopomorskie
Nakłady inwestycyjne w mln zł		
2004	120438,9	4920,6
2005	131054,9	4797,2
2006	154880,3	6495,0
2007	191713,6	6941,0
Wartość brutto środków trwałych w mln zł		
2004	1747911,0	76854,7
2005	1826906,7	79595,7
2006	1913333,2	82950,9
2007	2061215,1	88301,4
Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle w mln zł		
2004	15492,7	639,4
2005	14669,9	372,9
2006	12234,7	277,2
2007	20222,9	243,5
Przedsiębiorstwa, które prowadziły działalność inwestycyjną w przemyśle (%)		
2004	-	-
2005	38,2	25,6
2006	37,3	26,7
2007	31,8	23,3
Produkcja sprzedana przemysłu w mln zł		
2004	678521,4	20114,4
2005	698710,8	21292,4
2006	784721,1	22202,1
2007	884975,2	25619,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rocznik statystyczny województw 2004, GUS, Warszawa 2004, s. 102 - 105; Rocznik statystyczny województw 2005, GUS, Warszawa 2005, s. 102 - 107; Rocznik statystyczny województw 2006, GUS, Warszawa 2006, s. 104 - 109; Rocznik statystyczny województw 2007, GUS, Warszawa 2007, s. 48 - 53.

Warto wspomnieć, że nakłady na działalność badawczo-rozwojową w województwie zachodniopomorskim wyniosły w 2004 roku zaledwie 1,24% (2007 – 1,66%) ogółu nakładów na ten rodzaj działalności w kraju, co w zestawieniu z liczbą ludności i wskaźnikami działalności produkcyjnej jest wartością wyjątkowo niską. Jeśli chodzi zaś o źródła finansowania to struktura nakładów na w.w działalność kształtowała się następująco: 69,1% środków pochodziło z budżetu państwa, 5,8% pochodziło z przedsiębiorstw, 0,5% pochodziło z placówek naukowych PAN i jednostek badawczo-rozwojowych oraz 9,8 pochodziło z organizacji międzynarodowych i instytucji zagranicznych (dla porównania w 2006 roku wydatki kształtowały się następująco 65,6%, 7,7%, 0,9%, 8,8%; w 2005 – 70,3%, 11,6%,

0,3%, 3,1%; w 2004 – 74,7%, 5,7%, 1,0%, 1,8%). Zgodnie z prezentowanymi danymi ciężar ponoszonych nakładów na sferę B+R w powyższych latach został przeniesiony z budżetu państwa na placówki naukowe PAN i jednostki badawczo-rozwojowe oraz organizacje międzynarodowe i instytucje zagraniczne. Niestety nadal nielicznymi podmiotami angażującymi się w rozwój badań w województwie są podmioty gospodarcze. Warto zaznaczyć, że tendencja ta jednak nie odbiega znacząco od średnich krajowych w tym zakresie. Pozytywne zmiany widoczne są jeśli idzie o udział zatrudnionych w badaniach w województwie zachodniopomorskim, ponieważ ich udział w ciągu 4 lat się zwiększył z 3536 w 2004 roku do 3843 w 2007 roku.

Tabela 2.4. Działalność badawczo-rozwojowa w latach 2004–2007

Lata	Polska	Zachodniopomorskie
Liczba jednostek B+R		
2004	957	17
2005	1097	17
2006	1085	17
2007	1144	16
Zatrudnieni w B+R		
2004	127356	3536
2005	123431	3561
2006	121283	3554
2007	121623	3843
Nakłady na B+R w mln zł		
2004	5155,4	64,2
2005	5574,6	70,0
2006	5892,8	81,7
2007	6673,0	111,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny województw 2004*, GUS, Warszawa 2004, s. 562 – 569; *Rocznik statystyczny województw 2005*, GUS, Warszawa 2005, s. 563 – 571; *Rocznik statystyczny województw 2006*, GUS, Warszawa 2006, s. 580 – 589; *Rocznik statystyczny województw 2007*, GUS, Warszawa 2007, s. 582 – 589.

Charakterystyka województwa wykazała, iż prezentowany region posiada niski potencjał rozwojowy wśród 16 województw w Polsce. Niski potencjał zasobowy predysponuje województwo do wysokiego udziału w partycypacji środków funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, które stanowią szansę rozwoju dla regionu.

2.2. Kondycja gospodarcza regionu

Sytuacja gospodarcza regionu jest wysoce zróżnicowana². W strukturze sektorowej dominują przedsiębiorstwa z sektora handlu oraz usług. W szczegółowym podziale, znaczący udział i tendencję wzrostową wykazuje przetwórstwo prze-

² Opracowano na podstawie *Strategia województwa zachodniopomorskiego – Projekt*. Szczecin, sierpień 2009

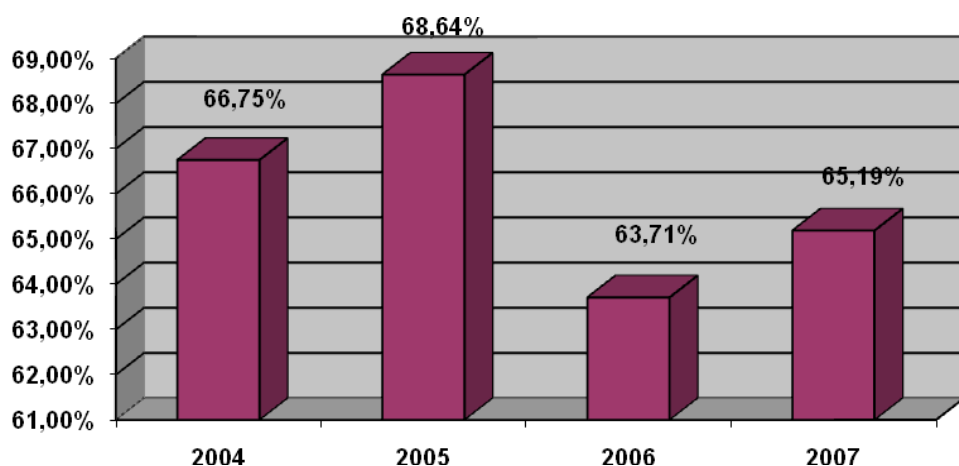
mysłowe oraz w mniejszym stopniu obsługa nieruchomości oraz firm, jak również budownictwo. Natomiast niewielki, ale rosnący udział mają hotele i restauracje.

2.2.1. Przemysł

Przetwórstwo przemysłowe województwa zachodniopomorskiego opiera się na energetyce, przemyśle chemicznym, stoczniowym, drzewnym i meblarskim, budownictwie oraz produkcji rolno-spożywczej, w tym rybołówstwie. W 2007 roku produkcja sprzedana przemysłu województwa wyniosła 22 762 mln zł. Przemysł województwa skupiał 3,8% krajowego zatrudnienia w przemyśle i dostarczył 3,1% krajowej wartości produkcji przemysłowej.

W rozbiciu na poszczególne podregiony największą wartość produkcji sprzedanej przemysłu ogółem na 1 mieszkańca uzyskano w podregionie szczecińskim, gdzie wyniosła 8 720,5 zł.

Wykres 2.2. Produkcja sprzedana przemysłu ogółem na 1 mieszkańca województwa jako odsetek produkcji krajowej

Źródło: opracowanie na podstawie danych BDR GUS.

Dynamika zmian produkcji sprzedanej przemysłu za okres 2004-2007 wyniosła w województwie 147,2% przy wartości 158,7% dla całej Polski. W 2007 roku w województwie największy wzrost produkcji sprzedanej osiągnęły firmy z branży: drzewnej (o 32,0%), meblarskiej (o 24,8%), a także firmy wytwarzające wyroby z metali (o 24,4%).

2.2.2. Handel i usługi

W 2007 roku województwo zachodniopomorskie zajmowało 6 miejsce w kraju pod względem sprzedaży detalicznej na jednego mieszkańca, wobec 9 miejsca w 2004 roku. Wartość tej sprzedaży (11 062 zł) była niższa niż średnia w kraju (13 529 zł), od roku 2004 rosła jednak z większą dynamiką niż na terenie całego kraju. Ogółem w 2007 roku sprzedaż detaliczna w województwie osiągnęła poziom 18,7 mld zł, co stanowiło 3,6% sprzedaży w Polsce.

W latach 2004-2007 w województwie nastąpił istotny wzrost liczby placówek handlowych. Pod koniec 2007 roku funkcjonowało 20 516 sklepów (o 21,5% więcej niż w 2004 roku) oraz 470 stacji benzynowych. Na jeden sklep przypada w regionie 82 mieszkańców; w roku 2004 ten wskaźnik wynosił 100, stale utrzymująca się średnia dla całej Polski wynosi 103 mieszkańców na jeden sklep. Sprzedaż hurtowa osiągnęła w 2007 roku w województwie poziom 8,1 mld zł, przy wzroście o 36,5% w stosunku do 2004 roku i wobec wyraźnie wyższego wzrostu w skali całego kraju w analogicznym okresie wynoszącego 51,1%.

Charakteryzuje je także najwyższa dynamika wzrostu przychodów z działalności gastronomicznej. W okresie 2004-2007 wynosiła ona 140,8% przy średniej dla kraju wynoszącej 84,1%. Na koniec 2007 roku działalność gastronomiczną w województwie prowadzono w 172 restauracjach, 158 barach, 185 stołówkach i 120 punktach gastronomicznych. Przychody z działalności gastronomicznej wyniosły 416,8 mln zł i stanowiły 4,4% przychodów z działalności gastronomicznej w Polsce. W 2007 roku w województwie zachodniopomorskim na gastronomię wydano 246,3 zł na mieszkańca, wobec 248,1 zł w Polsce.

Podobnie jak w całym kraju rośnie rola centrów handlowych i sklepów wielkopowierzchniowych w strukturze handlu.

W 2007 roku, przy liczbie ludności województwa stanowiącej 4,44% mieszkańców Polski, sklepy na jego obszarze stanowiły 5,5% placówek w skali kraju, stacje benzynowe 4,8%, targowiska 4,9%, restauracje 4,7%, bary 4,3%, natomiast stołówki 7,5%. Sprzedaż hurtowa województwa stanowiła 1,5% sprzedaży hurtowej kraju.

2.2.3. Budownictwo

Ożywienie gospodarcze występujące w latach 2004-2008 wywarło istotny wpływ na rozwój branży budowlanej. W 2007 roku w zachodniopomorskim budownictwie wzrost zatrudnienia wyniósł 7,5%. Jednocześnie poziom płac w branży w regionie wzrósł o 16%. Budownictwem zajmowało się aż 11,2% firm województwa. W 2007 roku w branży budowlanej i pokrewnych w województwie zachodniopomorskim powstało 1 520 nowych podmiotów gospodarczych i był to najwyższy przyrost wśród wszystkich branż.

Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej w województwie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosła w 2007 roku 3 193 zł, co lokuje je na 7 miejscu w Polsce przy średniej krajowej na poziomie 3 103 zł. Na przestrzeni ostatnich czterech lat wartość sprzedaży budowlano-montażowej na jednego mieszkańca w województwie oscyluje wokół średniej krajowej, począwszy od roku 2006 nieznacznie ją przekraczając.

W liczbach bezwzględnych sprzedaż produkcji budowlano-montażowej województwa w 2007 roku wyniosła 5 404,4 mln zł, co stanowiło 4,6% sprzedaży budowlano-montażowej kraju. Pod tym względem województwo zajmuje 9 miejsce w Polsce. Od 2004 roku wartość sprzedaży niemal się podwoiła, natomiast udział regionu w krajowej sprzedaży budowlano-montażowej wahał się pomiędzy 4 a 5%. W 2007 roku zwiększenie sprzedaży odnotowano w przedsiębiorstwach zajmujących się budowlanymi pracami wykończeniowymi (o 19,6%) oraz wznoszeniem budowli, inżynierią lądową i wodną (o 14,1%).

2.2.4. Rolnictwo

Głównymi czynnikami kształtującymi strukturę zachodniopomorskiego rolnictwa są: duża powierzchnia gospodarstw, niski, korzystny odsetek zatrudnionych w rolnictwie oraz ukierunkowanie na produkcję roślinną, w tym przede wszystkim zbóż, ziemniaków i buraków cukrowych.

Średnia wielkość zachodniopomorskiego gospodarstwa rolnego na koniec 2008 roku wynosiła 29,68 ha. Jest to niemal trzykrotnie więcej od średniej krajowej wynoszącej 10,02 ha. Najkorzystniejsza w kraju struktura obszarowa jest kluczowym atutem zachodniopomorskiego rolnictwa. Duża powierzchnia gospodarstw stwarza możliwość specjalizacji, koncentracji produkcji, a także wykorzystania efektu skali i wytwarzania wysokich dochodów. Ponadto jedynie zyski osiąmane przez duże gospodarstwa pozwalają na finansowanie zakupu maszyn, nawozów i środków ochrony roślin na poziomie umożliwiającym konkurencję z wielkotowarowymi gospodarstwami rolnymi Unii Europejskiej.

Rolnictwo województwa cechuje się dużą dynamiką wzrostu wartości produkcji. W latach 2003-2006 wartość ta wzrosła o 20%, podczas gdy w porównywalnym okresie w Polsce odnotowano wzrost o 11%. W dalszym ciągu jednak wartość produkcji rolniczej na 1 hektar użytków rolnych w województwie zachodniopomorskim w 2006 roku (2 368 zł) była niższa od analogicznej wartości dla Polski (3 803 zł). Oznacza to niższą od średniej krajowej efektywność produkcji rolniczej w zachodniopomorskim. Powodem tego jest średnia lub niższa niż średnia produkcja roślinna oraz bardzo niska produkcja zwierzęca z hektara.

Województwo charakteryzuje się także niewielką ilością zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego, co oznacza, że wiele półproduktów przetwarzanych jest poza terenem zachodniopomorskiego.

Porównanie wartości plonów najpowszechniejszych upraw wykazuje, że plony zbóż i ziemniaków w województwie są zbliżone do poziomu ogólnokrajowego. Z kolei plony buraków cukrowych są o niemal 8% niższe niż przeciętnie w kraju. Na wielkość produkcji roślinnej istotny wpływ miał nieurodzaj roku 2006.

W okresie 2004-2007 w województwie plony zbóż spadły z poziomu 39,9 do 33,4 dt/ha (7. miejsce w kraju), plony ziemniaków spadły z 230 do 204 dt/ha (9 miejsce w kraju), a plony buraków cukrowych wzrosły z 399 do 474 dt/ha (13 miejsce w kraju).

2.2.5. Turystyka

Znaczenie turystyki dla gospodarki województwa zachodniopomorskiego wynika z bardzo dużego bogactwa jego walorów przyrodniczych w połączeniu z największą w kraju i różnicowaną bazą noclegową oraz dobrą dostępnością dla gości z zagranicy. Atutem województwa jest przede wszystkim mnogość i zróżnicowanie atrakcyjnych obszarów wodnych a także położonych nad nimi terenów. Województwo zachodniopomorskie zajmuje 1 miejsce w kraju pod względem liczby miejsc noclegowych ogółem, liczby miejsc noclegowych na 1 tys. mieszkańców, udzielonych noclegów ogółem oraz liczby udzielonych noclegów turystom krajowym. Znajduje się także na 1 miejscu w Polsce biorąc pod uwagę odsetek wykorzystania miejsc noclegowych, na 2 pod względem liczby udzielonych noclegów turystom zagranicznym i na 4 jako docelowy kierunek podróży dla obcokrajowców.

W 2007 roku w województwie udzielono 9 564 232 noclegów, czyli 17,4% ogółu udzielonych noclegów w Polsce. Było to o 7,6% więcej niż w 2004 roku. Skorzystało z nich 1 672 280 osób, czyli 8,8% turystów nocujących w całym kraju (o 11,2% więcej gości niż w 2004 roku).

Województwo jest liderem pod względem liczby noclegów udzielonych turystom krajowym w obiektach zbiorowego zakwaterowania. W 2007 roku na region przypadło 16,9% (ponad 1/6) ogółu takich noclegów udzielonych noclegów w Polsce. Województwo plasuje się także na 2 miejscu pod względem ilości noclegów udzielonych turystom zagranicznym w obiektach zbiorowego zakwaterowania, w 2007 jego udział w rynku krajowym wynosił 19,3%.

Na przestrzeni lat 2004-2007 łączna liczba obiektów noclegowych w województwie spadła o 7%, natomiast liczba hoteli w tym okresie wzrosła o 28%, a pensjonatów o 33%. Oznacza to stałą tendencję poprawy jakości obiektów noclegowych oraz wzrostu liczby miejsc na obiekt. W 2007 roku 77 hoteli stanowiło 5,6% hoteli w Polsce, natomiast 24 pensjonaty stanowiły 9,6% tego typu obiektów w kraju. W województwie stale notuje się najwyższy w kraju odsetek wykorzystania miejsc noclegowych. Stale utrzymuje się on na poziomie powyżej 45%, w 2007 roku wynosił 46,1% (wobec 37,7% w Polsce). Wysoka koncentracja bazy noclegowej występuje przede wszystkim w pasie nadmorskim.

W dłuższej perspektywie bardzo duży wpływ na charakter turystyki w województwie mieć będzie struktura demograficzna społeczeństwa. Znacząco zwiększy się liczba osób dorosłych i starszych, a także zmniejszy średnia liczba osób w rodzinie. Oznacza to, że w ciągu najbliższej dekady wyraźnie wzrośnie dochód do dyspozycji jednej osoby wydatkowany na turystykę i wypoczynek.

Podjęte zostały również działania mające na celu zapewnienie rozwoju województwa w zakresie infrastruktury turystycznej oraz budowy regionalnego systemu informacji turystycznej i rozwoju produktów turystycznych. Te kierunki rozwoju znalazły swoje odzwierciedlenie w zapisach RPO WZ na lata 2007-2013. Dodatkowo na poprawę atrakcyjności turystycznej regionu zdecydowany wpływ będzie miała realizacja projektu „Budowa infrastruktury i wspólnej marki turystycznej Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego”, który uzyskał dofinansowanie z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013 – w ramach działania 6.4 – Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym. Szlak oraz analogiczne działania rozwojowe realizowane w pasie pojezierzy mogą zadecydować o wygenerowaniu wiodącej pozycji regionu w skali kraju.

Analiza koniunktury województwa zachodniopomorskiego w latach 2004-2008

Analizę rozwoju społeczno-gospodarczego województwa zachodniopomorskiego w latach 2004-2008 można przeprowadzić na dwa sposoby: albo analizując osobno poszczególne wskaźniki ekonomiczne i na podstawie częściowych informacji sformułować ogólny osąd o koniunkturze w województwie, albo zbudować odpowiedni syntetyczny wskaźnik, który na podstawie odpowiednio dobranego zestawu zmiennych diagnostycznych, w sposób jednoznaczny oceni koniunkturę w regionie. W niniejszym rozdziale zostaną zaprezentowane wyniki otrzymane na podstawie syntetycznego wskaźnika koniunktury gospodarczej.

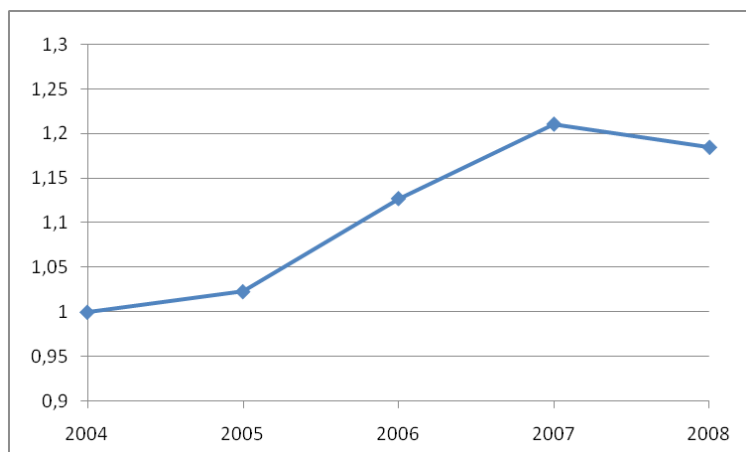
Wskaźnik ten stanowić będzie wartość średniej geometrycznej liczonej z sześciu wskaźników: kondycji gospodarstw domowych, sektora przedsiębiorstw, sektora gospodarstw rolnych, jednostek samorządu terytorialnego, sektora usług oraz wskaźnika potencjału naukowego. Pozwoli to uniknąć sytuacji, w której jeden sektor, branża czy dziedzina działalności ma znaczący wpływ na kształtowanie się wartości omawianego wskaźnika koniunktury. Jako zmienne diagnostyczne, w oparciu o które zostały wyznaczone wartości poszczególnych, elementarnych wskaźników przyjęto:

- dla wskaźnika kondycji gospodarstw domowych:
 - przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto;
 - liczba osób pracujących wśród osób aktywnych zawodowo;
 - liczba osób bezrobotnych wśród osób aktywnych zawodowo;
 - liczba osób długotrwale bezrobotnych;
 - liczba ofert pracy ogółem,
- dla wskaźnika kondycji sektora przedsiębiorstw:
 - wielkość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca;
 - wartość środków trwałych na 1 mieszkańca;
 - procent nakładów inwestycyjnych finansowanych ze środków własnych;
 - liczba podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych na 10 tys. mieszkańców;
 - liczba podmiotów gospodarczych wykreślonych z systemu REGON na 10 tys. mieszkańców;
 - liczba podmiotów w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców;
 - liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego;
 - wartość produkcji sprzedanej przemysłu ogółem na 1 mieszkańca,
- dla wskaźnika kondycji gospodarstw rolnych:
 - liczba gospodarstw rolnych ogółem;
 - wartość globalnej produkcji rolniczej na 1 ha użytków rolnych;

- powierzchnia użytków rolnych ogółem;
 - zużycie nawozów mineralnych na 1 ha użytków rolnych,
- dla wskaźnika kondycji jednostek samorządu terytorialnego:
- dochody budżetów województw;
 - dochody budżetów powiatów;
 - dochody budżetów gmin;
 - wartość subwencji ogółem;
 - nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca ogółem,
- dla wskaźnika kondycji sektora usług:
- liczba mieszkańców przypadająca na sklep;
 - liczba sklepów i stacji paliw;
 - sprzedaż detaliczna na 1 mieszkańca;
 - sprzedaż produkcji budowlano-montażowej na 1 mieszkańca;
 - liczba całorocznych obiektów zbiorowego zakwaterowania;
 - liczba osób korzystających z noclegów ogółem,
- dla wskaźnika potencjału naukowego:
- nakłady na B+R na 1 mieszkańca;
 - liczba jednostek badawczo-rozwojowych;
 - zatrudnienie w B+R na 100 osób aktywnych zawodowo;
 - liczba studentów szkół wyższych na 10 tys. ludności.

Wskaźnik kondycji danego sektora został obliczony jako średnia geometryczna z indeksów jednopodstawowych, dla wchodzących w skład danego wskaźnika zmiennych diagnostycznych. W przypadku takich zmiennych, jak liczba osób bezrobotnych wśród osób aktywnych zawodowo, liczba osób długotrwale bezrobotnych czy liczba podmiotów gospodarczych wykreślonych z systemu REGON na 10 tys. mieszkańców do konstrukcji wskaźników użyto odwrotności z otrzymanych indeksów. Wartość wskaźników wyznaczano w taki sposób, aby dla roku 2004 przyjął wartość równą jeden, co oznacza, że każdy wskaźnik będzie w przybliżeniu informował o zmianie koniunktury w porównaniu do sytuacji właśnie z roku 2004. Kształtowanie się wskaźnika koniunktury gospodarczej województwa zachodniopomorskiego w okresie od 2004 do 2008 roku zaprezentowano na rysunku 3.1.

Rysunek 3.1. Wskaźnik koniunktury gospodarczej województwa zachodniopomorskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na podstawie otrzymanych wyników można zauważyć, że do roku 2007 wskaźnik koniunktury w województwie zachodniopomorskim cechował się tendencją wzrostową ze średnim wzrostem omawianego wskaźnika na poziomie 6,6% rocznie. Jedynie w roku 2008 nastąpiła korekta wskaźnika z poziomu 1,211 do poziomu 1,185. Jako główną przyczynę tego spadku można przyjąć występujący na świecie kryzys gospodarczy. Oceniając w oparciu o te same kryteria pozostałe województwa w Polsce należy stwierdzić, że woj. zachodniopomorskie ze swoim wskaźnikiem należy do grupy najsłabszych pod tym względem województw. W roku 2008 mniejszą wartość wskaźnika zanotowały jedynie województwa lubuskie i śląskie, zaś najlepsze pod tym względem województwo pomorskie po czterech latach uzyskało wskaźnik o wartości prawie 50% wyższej niż województwo zachodniopomorskie. Kształtowanie się wartości wskaźnika koniunktury w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2008 na tle innych województw prezentuje tabela 3.1., natomiast na rysunku 3.2. przedstawiono poziom wskaźnika dla województwa zachodniopomorskiego na tle średniej wartości wskaźnika dla wszystkich województw Polski.

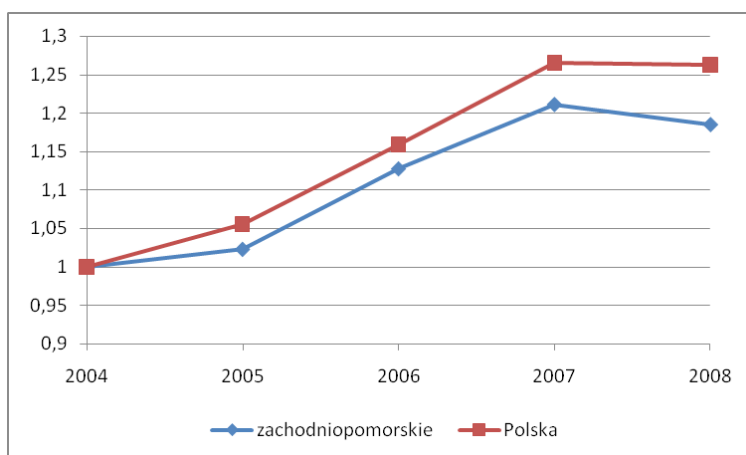
Tabela 3.1. Kształtowanie się wartości wskaźnika koniunktury w poszczególnych województwach Polski w latach 2004-2008

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	1	1,064	1,147	1,307	1,321
Kujawsko-pomorskie	1	1,057	1,179	1,262	1,295
Lubelskie	1	1,051	1,155	1,233	1,232
Lubuskie	1	1,116	1,154	1,282	1,148
Łódzkie	1	1,050	1,152	1,260	1,256
Małopolskie	1	1,069	1,156	1,269	1,259
Mazowieckie	1	1,061	1,172	1,277	1,328
Opolskie	1	1,069	1,206	1,297	1,337
Podkarpackie	1	1,035	1,170	1,242	1,265

Podlaskie	I	1,059	1,175	1,242	1,288
Pomorskie	I	1,085	1,203	1,357	1,355
Śląskie	I	1,021	1,106	1,226	1,177
Świętokrzyskie	I	1,027	1,172	1,259	1,261
Warmińsko-mazurskie	I	1,061	1,133	1,247	1,248
Wielkopolskie	I	1,044	1,149	1,286	1,271
Zachodniopomorskie	I	1,023	1,127	1,211	1,185

Źródło: wyliczenia własne.

Rysunek 3.2. Kształtowanie się wskaźnika koniunktury województwa zachodniopomorskiego na tle wskaźnika dla Polski w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak już wcześniej wskazano, wskaźnik koniunktury wyznaczany jest w oparciu o sześć innych wskaźników, opisujących koniunkturę w poszczególnych obszarach społeczno-gospodarczych. Są to wskaźniki informujące o:

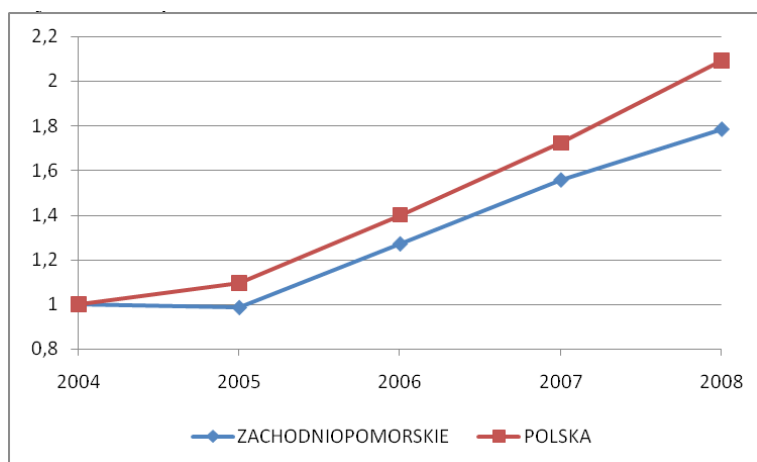
- kondycji gospodarstw domowych,
- kondycji sektora przedsiębiorstw,
- kondycji sektora gospodarstw rolnych,
- kondycji jednostek samorządu terytorialnego,
- kondycji sektora usług oraz
- kondycji potencjału naukowego.

Poniżej zostaną przedstawione informacje o rozwoju poszczególnych wskaźników w omawianym okresie, zostaną wskazane przyczyny takiego a nie innego ich poziomu w województwie zachodniopomorskim oraz określony zostanie ich wpływ na kształtowanie się ogólnego wskaźnika koniunktury gospodarczej.

3.1. Wskaźnik kondycji gospodarstw domowych

Wskaźnik badający kondycję gospodarstw domowych miał zdecydowanie pozytywny wpływ na wartość wskaźnika koniunktury województwa zachodniopomorskiego. W omawianym okresie następował jego wzrost średnio o 15,6% rocznie, zaś do głównych determinant tego wzrostu należy zaliczyć: spadek osób długotrwale bezrobotnych z 72 tys. os. w 2004 roku do 18 tys. os. w 2008 roku, spadek w tym samym okresie liczby bezrobotnych w grupie aktywnych zawodowo ze 171 tys. do 60 tys. oraz wzrost przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń o 30%. Pomimo zdecydowanego wzrostu wartości wskaźnika opisującego kondycję gospodarstw domowych w omawianym okresie należy stwierdzić, że województwo zachodniopomorskie znalazło się na czwartej od końca pozycji pod tym względem, wyprzedzając jedynie woj. lubelskie, podkarpackie i warmińsko-mazurskie. Ponadto różnica między woj. zachodniopomorskim a ostatnim woj. lubelskim wyniosła niecałe 3,5%, zaś między liderem, którym okazało się woj. opolskie, prawie 63%. Na rysunku 3.3. zaprezentowano kształtowanie się wskaźnika kondycji gospodarstw domowych w województwie zachodniopomorskim na tle wartości średniej dla wszystkich województw w Polsce, natomiast szczegółowe informacje dotyczące wartości tego wskaźnika prezentuje tabela 3.2.

Rysunek 3.3. Kształtowanie się wskaźnika kondycji gospodarstw domowych w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3.2. Kształtowanie się wartości wskaźnika kondycji gospodarstw domowych w poszczególnych województwach Polski w latach 2004-2008

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	1	1,133	1,461	1,915	2,303
Kujawsko-pomorskie	1	1,127	1,400	1,552	1,884
Lubelskie	1	1,184	1,403	1,564	1,724
Lubuskie	1	1,398	1,709	2,236	2,754
Łódzkie	1	1,057	1,358	1,669	1,961
Małopolskie	1	1,217	1,548	1,945	2,081
Mazowieckie	1	1,105	1,293	1,715	2,139
Opolskie	1	1,119	1,706	2,041	2,904
Podkarpackie	1	1,004	1,361	1,623	1,772
Podlaskie	1	1,133	1,447	1,535	1,961
Pomorskie	1	1,194	1,504	2,206	2,738
Śląskie	1	0,963	1,298	1,949	2,287
Świętokrzyskie	1	0,961	1,305	1,304	2,079
Warmińsko-mazurskie	1	1,048	1,191	1,394	1,782
Wielkopolskie	1	0,992	1,269	1,686	1,790
Zachodniopomorskie	1	0,987	1,272	1,558	1,785

Źródło: wyliczenia własne.

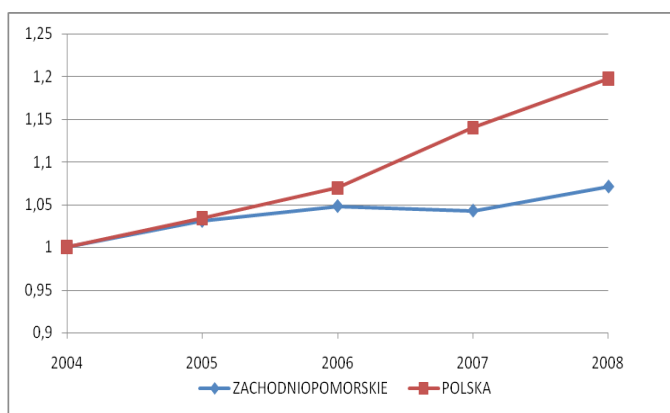
3.2. Wskaźnik kondycji sektora przedsiębiorstw

W przypadku wskaźnika badającego koniunkturę w sektorze przedsiębiorstw można stwierdzić, że był on zasadniczo neutralny dla ogólnego wskaźnika koniunktury województwa zachodniopomorskiego. Praktycznie w całym badanym okresie jego wartość kształtowała się w okolicy jedności, osiągając ostatecznie w roku 2008 poziom 1,071. Średnia wartość tego wskaźnika liczona dla wszystkich województw w Polsce ukształtowała się w tym okresie na poziomie 1,186. Pewne rozwarstwienie między wskaźnikami dla województwa zachodniopomorskiego a średnią wartością dla wszystkich województw pojawiło się w roku 2007, kiedy wartość wskaźnika dla zachodniopomorskiego uległa lekkiemu spadkowi, natomiast wskaźnik dla Polski kontynuuje tendencję wzrostową. Główną przyczynę tego należy upatrywać w wielkościach nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach, przeliczanych na jednego mieszkańca. O ile na poziomie całej Polski nastąpił wzrost tych nakładów z 2471 zł w roku 2006, do 3126 zł w roku 2007 (czyli o 26,5%), to w województwie zachodniopomorskim nastąpił ich spadek z 2313 zł do 2144 zł (o 7,3%). Drugim czynnikiem powodującym to rozwarstwienie jest spadek wśród przedsiębiorstw województwa zachodniopomorskiego udziału kapitału własnego w nakładach inwestycyjnych ogółem, co może świadczyć o pogorszeniu się sytuacji finansowej tych firm. O ile dla pozostałych województw Polski ten spadek, liczony w stosunku do 2004 roku, wyniósł w roku 2007 średnio nieco ponad 5%, to w przypadku województwa zachodniopomorskiego wyniósł prawie 26%. Trzecim czynnikiem była liczba firm wykreślonych z rejestru REGON, która w roku 2007 w zachodniopomorskim była największa w Polsce. W przeliczeniu na

10 tys. mieszkańców w naszym województwie zostało wykreślonych 96 firm przy średniej liczbie dla pozostałych województw na poziomie 61 firm. Również w roku 2008 w województwie zachodniopomorskim wykreślonych zostało 96 firm na 10 tys. mieszkańców przy średniej dla pozostałych województw na poziomie 64 firm. W roku tym gorszy wynik od zachodniopomorskiego zanotowało jedyne województwo lubuskie z poziomem 132 zlikwidowanych firm na 10 tys. mieszkańców.

Rysunek 3.4. przedstawia kształtowanie się wskaźnika kondycji sektora przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim na tle wartości średniej dla wszystkich województw w Polsce. W tabeli 3.3. podano natomiast szczegółowe informacje dotyczące wartości tego wskaźnika w poszczególnych województwach.

Rysunek 3.4. Kształtowanie się wskaźnika kondycji sektora przedsiębiorstw województwa zachodniopomorskiego na tle wskaźnika dla Polski w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3.3. Kształtowanie się wartości wskaźnika kondycji sektora przedsiębiorstw w poszczególnych województwach Polski w latach 2004-2008

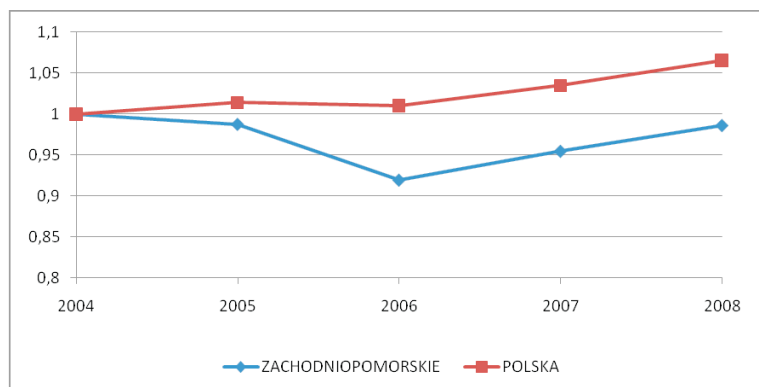
Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	1	1,043	1,109	1,227	1,328
Kujawsko-pomorskie	1	1,062	1,052	1,138	1,195
Lubelskie	1	1,034	1,057	1,149	1,226
Lubuskie	1	1,092	1,086	1,185	1,187
Łódzkie	1	1,037	0,997	1,042	1,093
Małopolskie	1	0,993	1,079	1,155	1,232
Mazowieckie	1	1,033	1,038	1,130	1,200
Opolskie	1	1,035	1,038	1,131	1,144
Podkarpackie	1	1,031	1,096	1,139	1,186
Podlaskie	1	1,045	1,113	1,186	1,272
Pomorskie	1	1,089	1,136	1,234	1,343
Śląskie	1	0,933	1,042	1,115	1,167
Świętokrzyskie	1	1,031	1,093	1,150	1,226
Warmińsko-mazurskie	1	1,048	1,079	1,123	1,171
Wielkopolskie	1	1,020	1,060	1,114	1,160
Zachodniopomorskie	1	1,031	1,048	1,043	1,071

Źródło: wyliczenia własne.

3.3. Wskaźnik kondycji sektora gospodarstw rolnych

Podobnie jak wskaźnik kondycji przedsiębiorstw tak i wskaźnik kondycji sektora gospodarstw rolnych miał niewielki wpływ na kształtowanie się ogólnego wskaźnika koniunktury w województwie zachodniopomorskim. Zupełnie inny był natomiast charakter tego wpływu; o ile pierwszy wskaźnik miał jednak charakter pozytywny, o tyle wskaźnik dla sektora gospodarstw rolnych korygował „w dół” wartość syntetycznego wskaźnika koniunktury. Pomimo małych odchyśleń wartości tego wskaźnika od jedności zarówno dla Polski jak i dla województwa zachodniopomorskiego należy jednak zauważyć, że w całym analizowanym okresie w przypadku regionu zachodniopomorskiego wartość wskaźnika dla sektora rolnego kształtowała się nieco poniżej jedności, natomiast dla Polski nieco powyżej jedności. Największe rozwarstwienie między wartością wskaźnika dla sektora rolnego między Polską a woj. zachodniopomorskim nastąpiło w 2006 roku. Analiza kształtowania się zmiennych diagnostycznych, w oparciu o które budowany był ten wskaźnik wskazuje, że głównymi przyczynami tego rozwarstwienia były zmiany w zużyciu nawozów mineralnych oraz w wartości produkcji globalnej. O ile w przypadku zużycia nawozów mineralnych w przeliczeniu na 1 ha w roku 2006 w porównaniu do roku 2004 w województwie zachodniopomorskim odnotowano wzrost o 1,9%, o tyle w przypadku pozostałych województw wzrost ten wyniósł średnio 20% (a w najlepszym pod tym względem województwie wielkopolskim wzrost ten wyniósł prawie 45%). W pewnym zakresie skutkiem tego były odnotowane zmiany w produktywności rolnictwa województwa zachodniopomorskiego w porównaniu z rolnictwem w pozostałych województwach. W roku 2006 średni wzrost wartości produkcji globalnej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w Polsce wyniósł zaledwie 0,01% (czyli był praktycznie na poziomie wartości z roku 2004). Natomiast rolnictwo województwa zachodniopomorskiego zanotowało w tym okresie spadek wartości produkcji rolnej o ponad 10%. Kształtowanie się wskaźnika kondycji gospodarstw rolnych woj. zachodniopomorskiego na tle wartości wskaźnika wyznaczonego dla Polski w latach 2004-2008 przedstawia rysunek 3.5. W tabeli 3.4. zaprezentowano wartości liczbowe tego wskaźnika dla poszczególnych województw.

Rysunek 3.5. Kształtowanie się wskaźnika kondycji gospodarstw rolnych województwa zachodniopomorskiego na tle wskaźnika dla Polski w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3.4. Kształtowanie się wartości wskaźnika kondycji gospodarstw rolnych w poszczególnych województwach Polski w latach 2004-2008

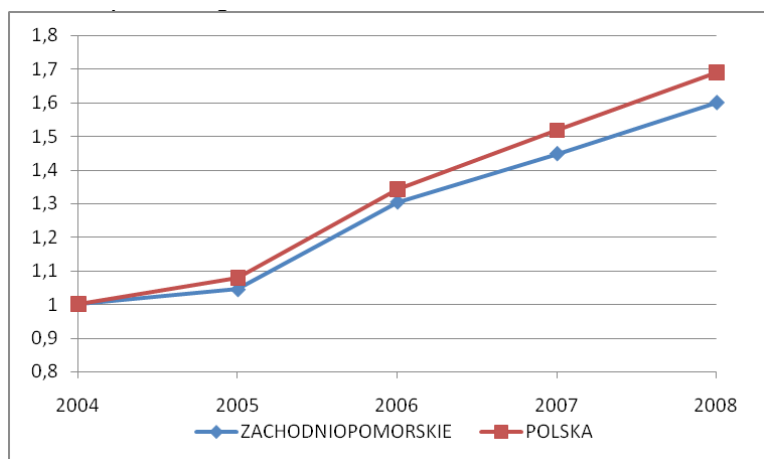
Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	1	1,020	0,964	1,032	1,112
Kujawsko-pomorskie	1	0,993	1,067	1,050	1,099
Lubelskie	1	1,020	1,039	1,060	1,088
Lubuskie	1	1,026	0,947	1,016	1,079
Łódzkie	1	1,019	1,085	1,108	1,120
Małopolskie	1	1,034	0,950	0,954	0,959
Mazowieckie	1	1,013	1,108	1,117	1,125
Opolskie	1	0,989	0,995	0,982	1,088
Podkarpackie	1	1,012	0,968	1,013	1,033
Podlaskie	1	1,025	1,032	1,049	1,078
Pomorskie	1	1,008	0,974	1,010	1,020
Śląskie	1	1,024	0,959	0,984	1,003
Świętokrzyskie	1	1,026	1,048	1,073	1,079
Warmińsko-mazurskie	1	0,983	1,027	1,047	1,030
Wielkopolskie	1	1,050	1,116	1,131	1,171
Zachodniopomorskie	1	0,987	0,919	0,954	0,986

Źródło: wyliczenia własne.

3.4. Wskaźnik kondycji sektora jednostek samorządu terytorialnego

Największy a zarazem pozytywny wpływ na syntetyczny wskaźnik koniunktury w regionie zachodniopomorskim w omawianym okresie miał wskaźnik kondycji sektora jednostek samorządu terytorialnego. W latach 2004-2008 jego wartość wzrosła do poziomu 1,634 i w całym okresie była nieco tylko mniejsza od wartości wskaźnika policzonego dla całej Polski. Analizując poszczególne determinanty omawianego wskaźnika można zauważyć, że w przypadku dochodów budżetów województw oraz dochodów budżetów gmin i miast na prawach powiatu przyrosty tych wartości w przypadku województwa zachodniopomorskiego były wyższe niż średnia dla całej Polski. Natomiast w przypadku pozostałych zmiennych diagnostycznych daje się zauważyć zupełnie inna prawidłowość; przyrosty wartości budżetów powiatów, wartość otrzymywanych subwencji czy też wartość nakładów inwestycyjnych przypadających na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim są nieco mniejsze niż średnia dla pozostałych województw. Dokładne wartości wyznaczonego wskaźnika dla jednostek samorządu terytorialnego w poszczególnych województwach prezentuje tabela 3.5., natomiast kształtowanie się wskaźnika dla województwa zachodniopomorskiego i średnią wartość tego wskaźnika dla wszystkich województw w Polsce przedstawiono na rysunku 3.6.

Rysunek 3.6. Kształtowanie się wskaźnika kondycji jednostek samorządu terytorialnego województwa zachodniopomorskiego na tle wskaźnika dla Polski w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3.5. Kształtowanie się wartości wskaźnika kondycji jednostek samorządu terytorialnego w poszczególnych województwach Polski w latach 2004-2008

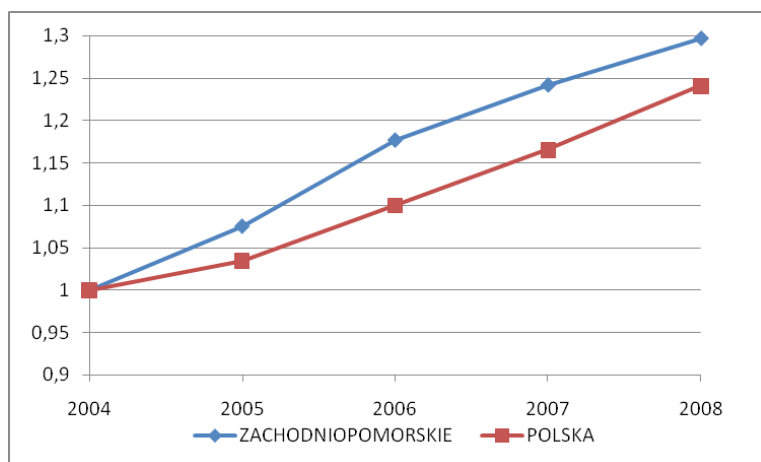
Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	1	1,148	1,318	1,522	1,655
Kujawsko-pomorskie	1	1,106	1,381	1,615	1,819
Lubelskie	1	1,018	1,329	1,484	1,655
Lubuskie	1	1,086	1,256	1,441	1,524
Łódzkie	1	1,043	1,313	1,535	1,744
Małopolskie	1	1,096	1,363	1,568	1,737
Mazowieckie	1	1,155	1,567	1,720	1,894
Opolskie	1	1,157	1,369	1,499	1,696
Podkarpackie	1	1,032	1,328	1,483	1,752
Podlaskie	1	1,049	1,344	1,520	1,701
Pomorskie	1	1,109	1,423	1,638	1,779
Śląskie	1	1,072	1,221	1,331	1,496
Świętokrzyskie	1	1,002	1,331	1,526	1,740
Warmińsko-mazurskie	1	1,099	1,399	1,575	1,801
Wielkopolskie	1	1,069	1,263	1,424	1,516
Zachodniopomorskie	1	1,044	1,304	1,448	1,600

Źródło: wyliczenia własne.

3.5. Wskaźnik kondycji sektora usług

Wskaźnik sektora usług jest jedynym wskaźnikiem sektorowym, który przyjmuje wyższe wartości dla województwa zachodniopomorskiego niż dla całej Polski. Wynika to przede wszystkim z wyższej w zachodniopomorskim obserwowanej dynamiki pozytywnych zmian w handlu oraz nieco tylko mniej korzystnej dynamiki zmian w obszarze związanym z turystyką. W przypadku liczby funkcjonujących sklepów i stacji paliw w województwie zachodniopomorskim zanotowano w badanym okresie wzrost ich liczby o ponad 23% (przy średniej dla Polski niecałych 3%). Podobna różnica występuje odnośnie sprzedaży produkcji budowlano-montażowej. W okresie pięciu lat wartość sprzedaży wzrosła w woj. zachodniopomorskim o 124% (w przeliczeniu na 1 mieszkańca) przy średniej dla całej Polski na poziomie 108%. W przypadku wartości sprzedaży detalicznej przypadającej na 1 mieszkańca zanotowano wprawdzie za cały okres mniejszy wzrost w regionie zachodniopomorskim niż średni w Polsce (odpowiednio o 18,5% i 22%), jednak w okresie od 2004 do 2007 odnotowany wzrost sprzedaży detalicznej wynosił 23,8% w zachodniopomorskim i 13,9% średnio w całej Polsce. Województwo zachodniopomorskie nie wykorzystuje w pełni swoich walorów turystyczno-rekreacyjnych. W całym omawianym okresie liczba całorocznych obiektów zbiorowego zakwaterowania wzrosła zaledwie o 1,3%, przy średniej dla Polski na poziomie 5,9%. Wiąże się z tym niewątpliwie liczba osób korzystających z noclegów, która w zachodniopomorskim wzrosła w tym okresie o 16%, natomiast średnia dla pozostałych województw kształtuje się na poziomie 26%. Ogólnie można stwierdzić, że pod względem wskaźnika opisującego sektor usług, województwo zachodniopomorskie było gorsze jedynie od województw warmińsko-mazurskiego i łódzkiego. Na rysunku 3.7. przedstawiono kształtowanie się omawianego wskaźnika w latach 2004-2008, natomiast kształtowanie się wartości wskaźnika kondycji sektora usług w poszczególnych województwach prezentuje tabela 3.6.

Rysunek 3.7. Kształtowanie się wskaźnika kondycji sektora usług województwa zachodniopomorskiego na tle wskaźnika dla Polski w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3.6. Kształtowanie się wartości wskaźnika kondycji sektora usług w poszczególnych województwach Polski w latach 2004-2008

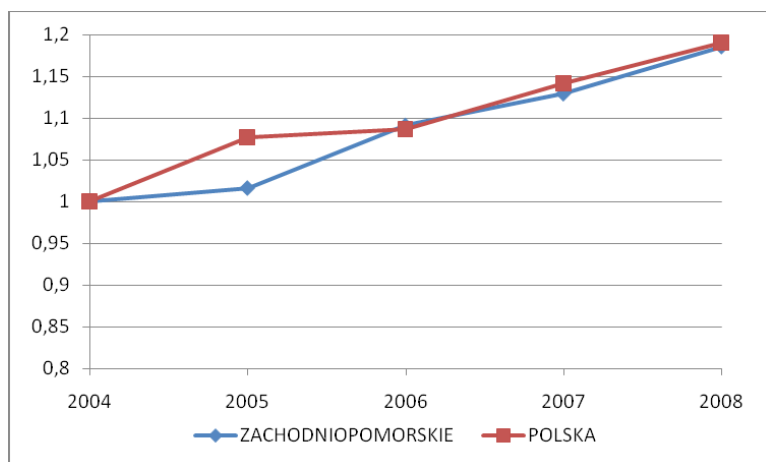
Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	1	1,012	1,108	1,169	1,232
Kujawsko-pomorskie	1	1,025	1,057	1,234	1,252
Lubelskie	1	0,985	1,058	1,065	1,116
Lubuskie	1	0,984	1,073	1,122	1,103
Łódzkie	1	1,085	1,122	1,233	1,336
Małopolskie	1	1,040	1,123	1,192	1,268
Mazowieckie	1	1,057	1,109	1,141	1,221
Opolskie	1	1,091	1,121	1,219	1,283
Podkarpackie	1	1,079	1,147	1,148	1,262
Podlaskie	1	0,992	1,048	1,132	1,172
Pomorskie	1	0,986	1,101	1,154	1,261
Śląskie	1	1,081	1,068	1,062	1,174
Świętokrzyskie	1	0,987	1,066	1,186	1,280
Warmińsko-mazurskie	1	1,062	1,146	1,243	1,381
Wielkopolskie	1	1,033	1,085	1,131	1,254
Zachodniopomorskie	1	1,076	1,177	1,242	1,297

Źródło: wyliczenia własne.

3.6. Wskaźnik potencjału naukowego

W przypadku analizy potencjału naukowego województwo zachodniopomorskie niczym szczególnym się nie wyróżnia. Zmiany jakie zachodziły w okresie lat 2004-2008 przebiegały ogólnie zgodnie z trendem dla całej Polski. Na podstawie analizy zmian, jakie zaszły w wartościach poszczególnych zmiennych diagnostycznych warto zwrócić uwagę na to, że województwo zachodniopomorskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym w omawianym okresie zmniejszyła się liczba jednostek prowadzących działalność badawczo-rozwojową (z 17 do 16). Znacząco zwiększyły się natomiast nakłady na Badania+Rozwój w przeliczeniu na 1 mieszkańca; w woj. zachodniopomorskim szacowany wzrost w badanym okresie wyniósł 107%, przy średnim wzroście dla pozostałych województw na poziomie 48%. Województwo zachodniopomorskie jest również trzecim (za woj. kujawsko-pomorskim i wielkopolskim) województwem pod względem wzrostu odsetka osób aktywnych zawodowo pracujących w segmencie B+R. Z drugiej strony jest także trzecim województwem pod względem spadku odsetka osób studiujących w szkołach wyższych; w ciągu pięciu lat liczba studiujących na 10 tys. mieszkańców spadła o 13,2%, przy średnim spadku liczonym dla całej Polski na poziomie 0,05%. Kształtowanie się wskaźnika potencjału naukowego regionu zachodniopomorskiego na tle wskaźnika dla Polski w latach 2004-2008 przedstawiono na rysunku 3.8., natomiast tabela 3.7. zawiera wartości wskaźnika dla poszczególnych województw w analizowanym okresie.

Rysunek 3.8. Kształtowanie się wskaźnika potencjału naukowego województwa zachodniopomorskiego na tle wskaźnika dla Polski w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3.7. Kształtowanie się wartości wskaźnika potencjału naukowego w poszczególnych województwach Polski w latach 2004-2008

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	I	1,038	0,997	1,156	1,212
Kujawsko-pomorskie	I	1,034	1,170	1,093	1,122
Lubelskie	I	1,077	1,093	1,164	1,222
Lubuskie	I	1,156	0,996	1,018	1,003
Łódzkie	I	1,060	1,079	1,097	1,131
Małopolskie	I	1,047	0,980	1,041	1,053
Mazowieckie	I	1,011	1,005	1,022	1,026
Opolskie	I	1,029	1,137	1,149	1,214
Podkarpackie	I	1,056	1,166	1,149	1,217
Podlaskie	I	1,114	1,125	1,115	1,156
Pomorskie	I	1,138	1,165	1,200	1,274
Śląskie	I	1,064	1,082	1,126	1,167
Świętokrzyskie	I	1,168	1,224	1,366	1,520
Warmińsko-mazurskie	I	1,134	0,998	1,174	1,220
Wielkopolskie	I	1,104	1,117	1,325	1,439
Zachodniopomorskie	I	1,016	1,091	1,129	1,186

Źródło: wyliczenia własne.

ROZDZIAŁ IV

Stan rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim

Analizę regionalną gospodarki można prowadzić w aspekcie wielopłaszczyznowym. Większość pozycji w piśmiennictwie książkowym i periodycznym przedstawia najważniejsze wskaźniki ekonomiczne, które zaprezentowane zostały w dalszej części rozdziału³.

Pierwszy wskaźnik ekonomiczny, określający stopień rozwoju przedsiębiorczości na danym obszarze, jest liczbą nowo powstających firm w danym roku. Próba oceny procesów powstawania przedsiębiorstw w regionie jest o tyle zasadna, że wpływa ona w sposób pośredni lub bezpośredni na wiele innych wskaźników ekonomicznych, takich jak liczba zatrudnionych, przychody uzyskiwane ze sprzedaży materiałów, towarów i usług, bądź też wielkości nakładów inwestycyjnych w danym regionie. Rozwój przedsiębiorstw w sposób pośredni ma również wpływ na społeczno-kulturowe zachowania społeczności żyjącej na danym terenie.

4.1. Kierunki rozwoju przedsiębiorstw w województwie szczecińskim w latach 1989-1998

Analiza danych statystycznych wykazała, że województwa warszawskie, poznańskie, katowickie, krakowskie i gdańskie to obszary, które charakteryzowały się najwyższym rozwojem w porównaniu z resztą województw w Polsce, jak również najwyższą koncentracją ludności (porównaj: *Wkład małych i średnich...* 1997, s. 82).

Łącznie w latach 1989-1998 na obszarze tych województw liczba MSP zwiększyła się prawie o 1/3 całkowitego przyrostu liczby tych przedsiębiorstw. Przeprowadzona w literaturze przedmiotu analiza wskaźników ekonomicznych, takich jak: liczba pracujących, przychody ze sprzedaży materiałów, produktów i towarów oraz liczba nakładów inwestycyjnych – potwierdza intensywność gospodarczą aktywności tych terenów (Berger, Chmiel, Pawłowska, Zienkowski 2001, s. 140).

Pomimo silnej tendencji dotyczącej wysokiej liczby powstawania przedsiębiorstw w wyżej wymienionych województwach, zaznaczyć należy, że przestrzenny układ przedsiębiorstw, w tym i z sektora MSP w Polsce w latach 1989-1998 ewoluował w kierunku układu bardziej rozproszonego. Powyższe stwierdzenie wynika z faktu, że około 11% MSP powstało w latach 1994-1998 na terenie województw pogranicza południowego i zachodniego. Zalicza się do nich województwa nowosądeckie, bielskie, wałbrzyskie i szczecińskie.

³ Na obecnym etapie zawansowania polskich prac badawczych w tym zakresie nie jest możliwe omówienie wszystkich czynników wpływających w wielopłaszczyznowym aspekcie na rozwój przedsiębiorczości w latach 1989-1998 (przede wszystkim ze względu na brak podstawowych danych statystycznych).

Na obszarze tych województw zatrudniona była największa liczba osób pracujących: około 1/3 spośród wszystkich zatrudnionych w MSP. Również na terenie okręgu warszawskiego i poznańskiego dane statystyczne dotyczące przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów wykazują wyraźnie wyższą dynamikę w porównaniu ze średnią krajową.

Najmniejsza liczba aktywnych przedsiębiorstw przypada na województwa tzw. „ściany wschodniej”. Na obszarach tych zatrudniona była najmniejsza liczba osób pracujących w sektorze przedsiębiorstw. Analogicznie pozostałe wskaźniki wskazują na niski stopień rozwoju tej części kraju. Dla przykładu: wielkość nakładów inwestycyjnych była niska, bowiem poziom wydatków ponoszonych na inwestycje pozostaje w ścisłym związku z wartością środków dotychczas zainwestowanych. Wyższa efektywność nowych inwestycji, realizowanych w obszarach o wysokim poziomie inwestowania w minionych okresach, skłania przedsiębiorców do inwestowania w tych regionach, co pogłębia dotychczasowe zróżnicowanie w poziomie inwestycji.

Podsumowując okres lat 1989-1998 transformacji systemowej należy stwierdzić, że liczebność przedsiębiorstw wzrosła w województwach o wysokim stopniu rozwoju, na terenie których rozwinięte są aglomeracje przemysłowo-miejskie, a mianowicie w województwach (stan województw sprzed 01.01.1999 roku): poznańskim, katowickim, bielskim, warszawskim, krakowskim oraz gdańskim. Najmniejsza natomiast była w województwach „ściany wschodniej” oraz częściowo Polski centralnej i południowej. W znacznej mierze jest to spowodowane prywatyzacją i upadkiem przedsiębiorstw państwowych.

4.2. Trendy rozwojowe przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim w latach 1999-2003

Polska transformacja była procesem budowy nowego, bardziej efektywnego ładu instytucjonalnego, takiego który oferowałby nam szansę przewyższenia wielowiekowych opóźnień cywilizacyjnych i „dogonienia” krajów wysoko rozwiniętych. Do kluczowych przesłanek wykorzystania tej szansy należało odejście od Polski resortowej i scentralizowanej oraz uruchomienie sił, które daje samorząd terytorialny (Jastrzębska 2002, s. 17). Nowy podział administracyjny wprowadzony 1 stycznia 1999 roku niweluje różnice międzyregionalne, ponieważ rozpiętości między najlepszymi a najslabszymi województwami w układzie „16” są, zdaniem niektórych ekspertów, znacznie mniejsze od obserwowanych w układzie „49” (Jastrzębska 2002, s. 95).

Województwa, utworzone w wyniku zmian administracyjnych, obecnie wykazują silne zróżnicowanie endogeniczne. Wynika ono z połączenia starych województw o znacznie zróżnicowanym potencjale.

Tabela 4.1. Aktywne MSP w latach 1998–2003 (wg województw)

Województwo	Aktywne MSP					
	liczba przedsiębiorstw					
	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Polska	1723528	1816016	1763002	1657630	1 732 701	1 706 877
Mazowieckie	281574	261035	285818	252855	256 574	269 749
Śląskie	224938	232349	222035	198267	217 536	217 467
Wielkopolskie	155805	179853	179853	166719	182 416	167 087
Małopolskie	145276	158691	151801	140528	146 704	147 664
Dolnośląskie	127780	148894	139548	134961	142 113	134 021
Łódzkie	126902	132001	121564	118774	127 019	119 841
Pomorskie	104164	115666	103766	106799	112 411	109 941
Zachodniopom.	89075	100373	95099	90877	96 835	95 832
Kujawsko-pom.	91333	93990	86619	87510	79 015	82 998
Lubelskie	72242	73756	73555	73592	74 720	71 825
Podkarpackie	69860	74211	65310	66797	64 799	67 288
Warmińsko-maz.	52768	57916	56266	56634	57 575	51 079
Świętokrzyskie	50480	50894	48412	45354	48 995	47 528
Lubuskie	48718	52016	47900	41760	45 128	43 967
Podlaskie	42167	42432	42526	39473	40 737	43 936
Opolskie	40446	41940	41596	36731	40 124	36 654

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Raport o stanie... 2002, s. 51; Raport o stanie... 2003, s. 53; Raport o stanie... 2004, s. 63; Skrzek–Lubasińska, Urbańska–Jobda 2004, s. 79).

Od 1998 roku pogarszająca się koniunktura gospodarcza w Polsce wpłynęła na malejącą dynamikę powstawania przedsiębiorstw. W województwie zachodniopomorskim od 1999 roku do 2003 roku obserwowano spadek tempa powstawania firm poniżej 9 zatrudnionych prawie o 39,3%. Podobne tendencje dla przykładu wykazywały województwa opolskie (43,9%), podlaskie (35,3%), wielkopolskie (33,6%), dolnośląskie (33,0%), (Stan sektora MSP.. 2005, s. 77).

Twierdzi się, że spadek powstawania mikroprzedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim uwarunkowany był zmniejszeniem się przygranicznego handlu bazarowego. Warto zaznaczyć jednak, że spadek nowo tworzonych przedsiębiorstw nie przełożył się bezpośrednio na liczbę aktywnych podmiotów gospodarczych.

Dla przykładu wśród wszystkich województw na pierwszym miejscu pod względem liczby MSP w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców było województwo zachodniopomorskie 56,5 – mimo dość znacznego spadku liczby MSP w latach 1999–2003. Dalsze miejsca zajmowały mazowieckie w 1999 r. – 51,5 do 52,5 w 2003 r. i podlaskie 34,7 do 36,5.

Województwo zachodniopomorskie znalazło się na miejscu drugim pod względem zmniejszającej się liczby pracujących, spadek nastąpił o 6,8%, pozycję wyżej jako pierwsze znalazło się województwo śląskie (7,4%). Powyższe tendencje szczególnie widoczne były w województwach, gdzie funkcjonują w dużej liczbie przedsiębiorstwa najmniejsze, tak jak w województwie zachodniopomorskim. Choć w literaturze przedmiotu twierdzi się, że za wzrost bezrobocia w skali kra-

ju odpowiedzialne są przede wszystkim duże przedsiębiorstwa, to w przypadku regionów takich jak województwo zachodniopomorskie wzrost bezrobocia był szczególnie odczuwalny, ponieważ małe podmioty nie były w stanie przejąć grupy pracujących w dużych zakładach, którzy zostali zwolnieni. Warto zauważyć jest to, że właśnie w tym okresie najmniejsze firmy z regionu zachodniopomorskiego wykazywały wzrost udziału przychodów.

Tabela 4.2. Pracujący w sektorze MSP w latach 1998-2003 (wg województw)

Województwo	Pracujący w małych i średnich przedsiębiorstwach o liczbie zatrudnionych					
	– ogółem w tys.					
	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Polska	9010,2	8819,0	5665,0	8042,1	5559,9	5512,9
Mazowieckie	1720,0	1708,5	981,2	1708,6	774,3	937,3
Śląskie	1378,6	1281,6	754,4	1183,9	772,3	715,5
Wielkopolskie	810,9	830,4	560,5	736,8	582,1	564,2
Małopolskie	677,1	680,2	442,0	601,8	460,8	447,3
Dolnośląskie	660,9	678,4	437,9	601,5	437,8	415,4
Łódzkie	593,0	568,9	391,8	541,0	405,9	392,2
Pomorskie	488,7	496,6	348,9	440,2	350,4	337,6
Zachodniopom.	450,2	420,3	301,5	383,6	302,3	287,8
Kujawsko-pom.	394,0	369,8	270,7	317,4	263,5	245,5
Lubelskie	342,8	325,0	215,8	285,7	233,7	221,9
Podkarpackie	273,3	229,1	174,6	216,7	231,1	169,6
Warmińsko-maz.	241,5	259,4	149,5	201,6	173,9	151,9
Świętokrzyskie	221,8	230,5	225,9	331,9	157,1	229,0
Lubuskie	216,0	215,9	215,8	180,7	144,7	138,5
Podlaskie	197,9	198,8	133,4	170,7	136,7	125,7
Opolskie	189,4	184,4	130,8	167,1	133,0	133,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Berger, Chmiel, Pawłowska, Zienkowski 2001; Raport o stanie... 2002, s. 51; Raport o stanie... 2003, s. 53; Raport o stanie... 2004, s. 65; Skrzek – Lubasińska, Urbańska – Jobda 2004, s. 82).

Omawiane tendencje byłyby postrzegane jako pozytywne przez ekonomistów, gdyby nie fakt, iż procesowi temu towarzyszył pogłębiający się podział kraju na tzw. Polskę A i B, czyli na Polskę Zachodnią i Wschodnią. Zamiast pozytywnych aspektów wynikających ze wzrostu przedsiębiorstw o małej i średniej skali wytwarzania, w Polsce Zachodniej zaistniałe tendencje budzą niepokój tym bardziej, gdy weźmiemy pod uwagę wysoką stopę bezrobocia oraz niski poziom rozwoju gospodarczego większości województw Polski Wschodniej (Raport o stanie... 2002, s. 53). Poziom rozwoju Polski B jest niski ponieważ warunki, zwłaszcza dotyczące kwalifikacji pracowników, infrastruktury oraz tzw. otoczenia biznesu, oferowane drobnej przedsiębiorczości na tym terenie, nie są w stanie zachęcić zbyt wielu przedsiębiorców do rozpoczęcia działalności w tej części kraju (Mocne i słabe..., 2000, s. 8).

Tabela 4.3. Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w sektorze MSP w latach 1998-2003 (wg województw)

Województwo	Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w sektorze MSP					
	– ogółem w mln zł					
	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Polska	-	1397458,4	1027922,0	1596338,1	1044456,4	1136269,7
Mazowieckie	-	399520,4	242719,2	464228,2	247264,1	277440,5
Śląskie	-	185548,9	130414,6	210146,1	134455,7	152977,8
Wielkopolskie	-	128046,6	115583,0	153494,1	110127,7	111061,3
Małopolskie	-	110274,9	82258,9	120100,6	81436,7	90721,5
Dolnośląskie	-	89314,3	73566,7	102372,4	69846,8	77144,5
Łódzkie	-	77652,8	56840,8	84899,5	62763,7	62681,2
Pomorskie	-	72620,7	53497,4	78121,3	59442,7	65259,9
Zachodniopom.	-	56713,3	43314,0	60456,8	42205,2	48110,2
Kujawsko-pom.	-	51242,6	42506,6	53319,2	40265,1	41932,8
Lubelskie	-	43793,8	37811,2	52057,3	37887,6	39397,8
Podkarpackie	-	39593,6	34970,4	49175,2	36835,6	39333,9
Warmińsko-maz.	-	30661,4	27314,2	35962,5	25263,0	27423,9
Świętokrzyskie	-	29932,2	23598,8	41041,9	27733,7	28529,7
Lubuskie	-	28296,2	22008,3	28155,8	22115,7	24610,3
Podlaskie	-	27946,8	20888,7	32285,6	23146,0	22169,4
Opolskie	-	26300,1	20629,2	30621,4	23667,2	27475,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Berger, Chmiel, Pawłowska, Zienkowski 2001, s. 50; Raport o stanie... 2003, s. 34; Raport o stanie... 2004, s. 66; Skrzek - Lubasińska, Urbańska - Jobda 2004, s. 85).

W regionach Polski A, w tym również i województwie zachodniopomorskim wraz z dużą liczbą nowo powstających firm poprawiły się znacząco jakość produkcji, wielkość przychodów uzyskiwanych ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów. Udział tych województw jest również znaczący w liczbie nakładów inwestycyjnych, ponieważ ponad 50% wartości udziału nakładów inwestycyjnych przypada na sektor MSP.

W dużych przedsiębiorstwach zlokalizowanych na terenie województw mazowieckiego, wielkopolskiego i śląskiego koncentruje się (w 2003 roku) prawie połowa nakładów na inwestycje, tj. na tworzenie i zakup nowych środków trwałych oraz na rozbudowę i modernizację istniejących już obiektów. W zachodniopomorskim, podlaskim, małopolskim, warmińsko - mazurskim wzrosły nakłady w firmach małych i średnich, a zmalały w najmniejszych.

W znacznej dysproporcji z poziomem nakładów pozostają środki na cele inwestycyjne wydatkowane przez przedsiębiorstwa o małej i średniej skali wytwarzania, zlokalizowane w województwach o niskim poziomie zurbanizowania, głównie na terenach wschodnich.

Tabela 4.4. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w latach 1998–2003 (wg województw)

Województwa	Nakłady inwestycyjne w MSP					
	– ogółem w mln zł					
	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Polska	38932,6	47314,8	53190,4	93259,7	31612,9	33833,8
Mazowieckie	11717,1	15301,4	20361,7	31635,7	8560,9	8593,7
Śląskie	4490,4	5441,5	5813,6	9880,4	3032,4	4014,9
Wielkopolskie	3896,3	4569,9	5028,8	8724,9	3264,1	4202,4
Małopolskie	2827,1	3343,5	3561,5	5411,5	2615,4	2557,9
Dolnośląskie	2427,3	2623,7	3048,2	9023,1	2229,1	2311,3
Łódzkie	2114,1	2751,7	2676,4	5137,3	2146,4	1726,1
Pomorskie	1782,2	2367,2	2386,6	4251,8	1686,9	1920,4
Zachodniopom.	1572,6	1801,0	1951,1	2987,8	1154,9	1176,1
Kujawsko-pom.	1479,4	1585,4	1249,1	3563,0	894,9	1533,6
Lubelskie	1279,3	1477,2	1506,2	2558,2	1286,6	878,9
Podkarpackie	1214,7	1635,0	1515,5	2458,1	1009,2	1265,5
Warmińsko-maz.	969,2	1040,9	935,5	1724,1	1023,2	845,4
Świętokrzyskie	920,9	961,4	866,1	1500,5	824,4	667,3
Lubuskie	799,6	964,7	870,5	1926,6	755,8	762,1
Podlaskie	727,4	736,0	706,5	1148,0	602,8	631,6
Opolskie	715,0	714,3	713,1	1328,6	525,9	746,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Berger, Chmiel, Pawłowska, Zienkowski 2001, s. 59, Raport o stanie... 2003, s. 34; Raport o stanie... 2004, s. 68; Skrzek - Lubasińska, Urbańska - Jobda 2004, s. 87).

Regionalne zróżnicowanie rozwoju sektora MSP w Polsce sprawia, że MSP biorące udział w eksporcie i imporcie nie są rozmieszczone równomiernie. O poziomie rozwoju tego sektora świadczy przede wszystkim udział eksportu jak i importu MSP danego województwa w eksporcie i imporcie ogółem. Analiza danych statystycznych potwierdziła wcześniej przyjęte założenie, że najbardziej rozwiniętymi województwami w Polsce są województwa mazowieckie, wielkopolskie i śląskie, ponieważ realizowały 56% całkowitego eksportu Polski. Województwa mazowieckie i wielkopolskie realizowały 57% całego importu Polski (Berger, Chmiel, Pawłowska, Zienkowski 2001, s. 59 - 61).

Podsumowując, można stwierdzić, że ocena sytuacji rozwoju przedsiębiorstw w latach 1998-2005 jest trudna i niejednoznaczna. Z jednej strony wskaźniki charakteryzujące działalność sektora MSP osiągnęły wysokie wartości, z drugiej strony wystąpiły w latach 1998-2001 tendencje niepokojące. Większość wskaźników, pomimo że osiągnęła wartości wysokie, to jednak w stosunku do lat ubiegłych zmniejszyły się. Ponadto w tym samym okresie spadły dochody w przeliczeniu na jedno mniejsze przedsiębiorstwo przemysłowe, budowlane i handlowe. Dochody w transporcie utrzymały się na poziomie z 1999 roku, co po uwzględnieniu inflacji oznacza spadek. W dodatku przedsiębiorstwa przemysłowe i transportowe, jak również budowlane i handlowe, odnotowały spadek rentowności brutto, co

wpłynęło bezpośrednio na bezwzględny spadek nakładów inwestycyjnych przypadających na jednego pracującego (Berger, Chmiel, Pawłowska, Zienkowski 2001, s. 62).

4.3. Funkcjonowanie przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim po wejściu Polski do Unii Europejskiej

Pomimo pogarszającej się sytuacji w latach 1998 - 2002, widoczne są również pozytywne zmiany w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w okresie 2003-2008. Znalazły one odzwierciedlenie w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w regionalnych układach przestrzennych. Dotyczą one przede wszystkim wzrostu nowo powstających przedsiębiorstw, intensyfikacji działań inwestycyjnych w wielu regionach, jak również wzrostu liczby zatrudnionych w małych i średnich przedsiębiorstwach. Warto zaznaczyć, że wzrostowe tendencje rozwoju sektora MSP wynikały z wejścia Polski do Unii Europejskiej i widoczne były w 2004 roku, w którym to przedsiębiorstwa zanotowały rekordowe zyski.

Tabela 4.5. Aktywne przedsiębiorstwa z sektora MSP w latach 2004–2007 (wg województw)

Województwo	Aktywne MSP			
	– liczba przedsiębiorstw			
	2004	2005	2006	2007
Polska	1712229	1673940	1711935	-
Mazowieckie	268545	276782	278088	300087
Śląskie	218038	213763	208719	192244
Wielkopolskie	172827	165355	169210	178010
Małopolskie	147051	139606	150022	159351
Dolnośląskie	134055	118995	129128	140625
Łódzkie	119926	119796	116357	121268
Pomorskie	115968	107964	110551	114815
Zachodniopom.	97657	95750	98093	96253
Kujawsko-pom.	78789	79486	80564	88518
Lubelskie	73988	74214	74076	77583
Podkarpackie	64344	65197	66815	69606
Warmińsko-maz.	50188	55693	58252	56536
Świętokrzyskie	47658	41623	46038	48520
Lubuskie	44029	43086	46572	47728
Podlaskie	41475	40078	42288	45493
Opolskie	35993	36551	37162	39194

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Raport o stanie... 2007, s. 284).

W województwie zachodniopomorskim działalność gospodarczą prowadziło w 2008 roku 213,1 tys. podmiotów, tj. o 1,1% więcej niż przed rokiem. Spadek liczby podmiotów odnotowano wśród jednostek najmniejszych, zatrudniających do 9 osób. Liczba podmiotów w skali małych i średnich przedsiębiorstw wzrosła odpowiednio o 7,6% i 2,0%. Pomimo spadku liczby najmniejszych przedsiębiorstw w 2005 roku pracowało 333,9 tys. osób tj. 21,2 tys. (6,9%) więcej niż przed rokiem. Przyrost liczby pracujących rozłożył się pomiędzy klasy wielkości przedsiębiorstw w proporcjach jak: 73 : 2; 15 : 10 (tabela 4.6.).

Tabela 4.6. Pracujący w sektorze MSP w latach 2004-2007 (wg województw)

Województwo	Pracujący w małych i średnich przedsiębiorstwach o liczbie zatrudnionych			
	– ogółem w tys			
	2004	2005	2006	2007 ^a
Polska	5813	5869	5993	-
Mazowieckie	926	961	979	937
Śląskie	792	777	768	387
Wielkopolskie	593	587	603	261
Małopolskie	481	496	513	179
Dolnośląskie	450	424	454	227
Łódzkie	415	431	418	130
Pomorskie	364	364	381	113
Zachodniopom.	262	281	291	56
Kujawsko-pom.	283	287	293	85
Lubelskie	240	248	250	60
Podkarpackie	239	242	248	73
Warmińsko-maz.	185	195	199	47
Świętokrzyskie	156	149	155	47
Lubuskie	157	154	166	130
Podlaskie	138	138	140	36
Opolskie	131	137	138	37

a-prezentowane dane dotyczą tylko aktywnych przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Raport o stanie... 2007, s. 285; Raport o stanie... 2009, s. 215).

Oczywiście największa dynamika wzrostu występowała w mikroprzedsiębiorstwach. Uzyskane wyniki bezpośrednio oddziałują na ocenę rentowności z kształtu działalności, która wskazuje na istotną przewagę efektywności gospodarowania firm najmniejszych (tabela 4.7.).

Tabela 4.7. Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w sektorze MSP w latach 2004-2007 (wg województw)

Województwo	Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w sektorze MSP			
	– ogółem w mln zł			
	2004	2005	2006	2007
Polska	1352795	1377005	1538189	-
Mazowieckie	344677	355430	407959	-
Śląskie	177857	167933	178485	-
Wielkopolskie	138995	131316	140947	-
Małopolskie	110803	107590	128745	-
Dolnośląskie	86454	88854	99537	-
Łódzkie	72372	79087	82432	-
Pomorskie	81085	78951	92675	-
Zachodniopom.	48165	55569	57646	-
Kujawsko-pom.	51513	58387	65897	-
Lubelskie	43875	47002	64945	-
Podkarpackie	45212	49515	51916	-
Warmińsko-maz.	33831	36511	40072	-
Świętokrzyskie	32808	31673	33863	-
Lubuskie	29301	31673	32447	-
Podlaskie	31005	32805	32697	-
Opolskie	25443	26705	27926	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Raport o stanie... 2007, s. 286).

Analizując udział sektora MSP województwa zachodniopomorskiego w inwestycjach i wartości brutto środków trwałych możemy powiedzieć, że ich wartość na koniec 2007 roku wyniosła 2679 mln zł i była niższa niż w latach poprzednich. Odnotowano spadek środków trwałych w mikroprzedsiębiorstwach i przedsiębiorstwach małych, natomiast nastąpił wzrost środków trwałych w przedsiębiorstwach średnich (tabela 4.8.).

Tabela 4.8. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw z sektora MSP w latach 2004-2007 (wg województw)

Województwo	Nakłady inwestycyjne w MSP			
	– ogółem w mln zł			
	2004	2005	2006	2007
Polska	44996	44157	55065	-
Mazowieckie	11036	6596	14093	13710
Śląskie	4799	4420	4985	1710
Wielkopolskie	5644	4319	4675	5167
Małopolskie	2894	3721	4545	4145
Dolnośląskie	3465	3777	4887	4664
Łódzkie	2855	2992	3818	4492
Pomorskie	2802	2680	3682	5005
Zachodniopom.	1748	1790	2671	2679
Kujawsko-pom.	1890	1868	2239	2456
Lubelskie	1187	1336	1465	1546
Podkarpackie	1699	1679	1979	2188
Warmińsko-maz.	1024	1127	1594	1466
Świętokrzyskie	1246	1076	1108	1217
Lubuskie	945	1013	1466	1509
Podlaskie	804	917	1240	1565
Opolskie	925	857	1054	1315

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Raport o stanie... 2007, s. 289; Raport o stanie... 2009, s. 215).

Prezentowane wskaźniki ekonomiczne analizowane w układzie regionalnym potwierdzają wcześniejsze założenie, że głównymi ośrodkami rozwoju regionalnego są duże aglomeracje miejskie. Dysponują one zazwyczaj dobrymi połączeniami komunikacyjnymi, dobrze wykwalifikowaną siłą roboczą, zdolnym do przekształceń potencjałem gospodarczym. Aglomeracje ponadto stwarzają najlepsze warunki lokalizacji kapitału zagranicznego. Warto również pokreślić, że procesy zachodzące wewnątrz dużych ośrodków miejskich przystosowują polskie miasta do globalnej konkurencji. Podlegają one modernizacji i restrukturyzacji w kierunku rozproszenia funkcji. W literaturze z zakresu prezentowanej tematyki wskazuje się, że dalszy rozwój w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw będzie miał charakter zmian jakościowych, a nie tak, jak dotychczas – ilościowych.

Analiza i ocena przedsiębiorstw województwa zachodniopomorskiego w kontekście gospodarczym

5.1. Diagnoza i ocena kondycji ekonomiczno-finansowej zachodniopomorskich podmiotów gospodarczych

Diagnoza kondycji ekonomiczno-finansowej zachodniopomorskich podmiotów gospodarczych została dokonana przez pryzmat wybranych podstawowych kategorii finansowych jak również potencjału rozwojowego⁴. W tym celu na wstępie poddano analizie wybrane pozycje rachunku zysków i strat. Następnie na podstawie danych dokonano również analizy wskaźnikowej w odniesieniu do:

- ✓ wskaźnika poziomu kosztów z całokształtu działalności;
- ✓ wskaźnika rentowności obrotu brutto;
- ✓ wskaźnika rentowności obrotu netto;
- ✓ wskaźnika płynności finansowej I stopnia.

Należy zaznaczyć, że w ocenie kondycji ekonomiczno - finansowej analiza wskaźnikowa pełni kluczową rolę, gdyż umożliwia ocenę standingu finansowego podmiotu gospodarczego w bieżącym okresie i pozwala ocenić potencjalny rozwój w przyszłości. Ułatwia również identyfikację obszarów nieefektywnie zarządzanych. Należy pamiętać, że efektywne, optymalne zarządzanie stanowi płaszczyznę do zdobycia przewagi konkurencyjnej a w konsekwencji minimalizuje ryzyko działania.

Ponadto wskaźniki ekonomiczne umożliwiają porównywanie informacji finansowych oraz badanie relacji między nimi i często stanowią podstawę do podejmowania decyzji z punktu widzenia procesów zarządzania przedsiębiorstwem. Informacje z kolei są niezbędne dla szeroko pojętej grupy interesariuszy (np. zarządu, klientów, kontrahentów, wierzycieli, instytucji finansowych, urzędu skarbowego itp.), gdyż to oni w różnym stopniu zainteresowani są ciągłością działania przedsiębiorstwa.

Analizę dopełniono oceną potencjału rozwojowego zachodniopomorskich przedsiębiorstw

Wszystkie przedstawione dane dotyczą podmiotów gospodarczych reprezentujących sektor prywatny.

Jako pierwsze analizie poddano podstawowe kategorie finansowe: przychody i koszty z całokształtu działalności. Na przestrzeni okresu badawczego, tj. 2004-2007, można stwierdzić, że utrzymywał się trend rosnący. W 2007 roku przychody

⁴ Opracowano na podstawie: *Strategia województwa zachodniopomorskiego – Projekt*. Szczecin, sierpień 2009, Szczecin – *Raport o stanie miasta*. Wydział rozwoju miasta i funduszy pomocowych. Szczecin 2008. Dane GUS: Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych za lata 2002-2004 oraz 2005-2007. *Raport Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski* przygotowany przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Gdańsk 2006.

z całokształtu działalności wyniosły 38395,2 mln zł, tj. o 35,3% więcej niż w 2004 roku, analogicznie koszty z całokształtu działalności wyniosły 36398,5 mln zł, tj. o 33,9% więcej niż w 2004 roku.

Tabela 5.1. Podstawowe kategorie finansowe podmiotów gospodarczych w latach 2004-2007 w mln zł

Wyszczególnienie	Sektor prywatny			
	2004	2005	2006	2007
Przychody z całokształtu działalności w mln zł	28370,2	30340,5	33464,4	38395,2
W tym przychody ze sprzedaży produktów	27523,5	29481,5	32409,7	37292,9
Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności	27187,5	29204,9	32044,7	36398,5
Wynik finansowy brutto	1188,9	1128,1	1422,7	1998,4
Wynik finansowy netto	982,4	894,6	1179,7	1689,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Należy podkreślić, że wyższą dynamikę wzrostu przychodów z całokształtu działalności wykazywały podmioty gospodarcze sektora prywatnego, które w 2007 r. wypracowały 83,7% przychodów ogółem, przy korzystniejszym niż w sektorze publicznym, wskaźniku poziomu kosztów (94,8% wobec 97,4%).

Największy udział oraz dynamikę podmiotów gospodarczych sektora prywatnego w odniesieniu do przychodów z całokształtu działalności odnotowano w przetwórstwie przemysłowym, w 2007 roku – 18140,0 mln zł w porównaniu z 12836,0 mln zł w 2004 roku (tj. o 41,3% więcej w porównaniu z rokiem bazowym). Najmniejszy udział stanowiła działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała osiągając w 2007 roku wartość 142,6 mln zł, tj. o prawie 1% mniej niż w 2004 roku. Reasumując, trzy czwarte przychodów powstało w dwóch sekcjach: przetwórstwo przemysłowe oraz handel i naprawy.

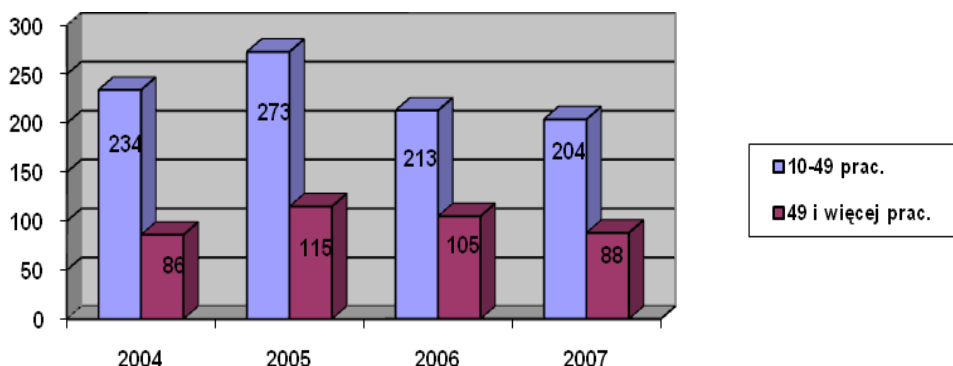
Istotną kategorią finansową jest wynik finansowy, gdyż stanowi podsumowanie wcześniejszych analiz danych. Wynik finansowy jest syntetycznym miernikiem oceny efektywności działania przedsiębiorstwa. Wnioski wynikające z analizy wyniku finansowego powinny dotyczyć następujących zjawisk (Skowronek – Mielczarek, Leszczyński 2008, s. 32):

- ✓ podstawowej tendencji kształtowania się wyniku finansowego w czasie – polepszenie, pogorszenie, stagnacja,
- ✓ określenia najważniejszych kierunków wpływu składników rachunku na kształtowanie się wyniku finansowego,
- ✓ zmian wskaźników rentowności.

Wynik finansowy brutto i netto wzrósł w 2007 roku w stosunku do 2004 r.

odpowiednio o 68,1% i 72%, kształtując się na poziomie brutto: 1998,4 mln zł i netto: 1689,5 mln zł. Średnio badane przedsiębiorstwa w latach 2004-2007 wykazywały wynik finansowy brutto oraz netto na poziomie dodatnim. Jednak pogłębiona analiza wskazuje, iż istnieje odsetek przedsiębiorstw wykazujących stratę brutto. Jednocześnie, jak pokazują dane zaprezentowane na wykresie, od 2005 roku liczba podmiotów z ujemnym wynikiem finansowym brutto systematycznie maleje. Biorąc pod uwagę przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 pracowników, największy odsetek wykazujących stratę brutto odnotowano w przetwórstwie przemysłowym oraz w handlu i naprawach.

Wykres 5.1. Liczba jednostek ze stratą brutto w latach 2004-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, iż wynik finansowy ogółem wypracowany był głównie przez jednostki należące do sektora prywatnego. Przykładowo, podmioty gospodarcze sektora publicznego osiągały w 2005 i 2007 roku 140 mln zł wyniku finansowego netto (co stanowiło odpowiednio 13,5% i 7,7% ogółu), natomiast w 2006 roku obniżyły wynik finansowy netto o kwotę 262,5 mln zł.

Relacja przychodów i kosztów utrzymywała wysoki, lecz z tendencją do poprawy wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności, który w 2007 roku wynosił 94,8%.

5.1.1. Analiza rentowności oraz płynności

Wskaźniki rentowności (zyskowności) przedstawiają efektywność finansową działalności gospodarczej przez powiązanie wyniku finansowego z przychodami, zasobami majątku i kapitałem własnym. Stopień osiąganego rentowności jest podstawowym miernikiem oceny efektywności działalności każdego przedsiębiorstwa (Bednarski, Borowiecki, Duraj, Kurtys, Waśniewski, Wersty 1998, s. 59).

Wskaźnik rentowności obrotu brutto przedstawia relację wyniku finansowego brutto do przychodów z całokształtu działalności. W analizowanym okresie wskaźnik ten wynosił odpowiednio 2,6%, 3,7%, 4,3%, 5,2%. A zatem w 2007

roku wskaźnik podwoił swoją procentową wartość. W 2007 roku najwyższą rentownością obrotu brutto charakteryzowały się podmioty gospodarcze w sekcji hotele i restauracje, osiągając poziom wskaźnika 12,3%, najniższa natomiast została odnotowana w transporcie, gospodarce magazynowej i łączności: 4,1%.

Wskaźnik rentowności obrotu netto stanowi relację wyniku finansowego netto do przychodów z całokształtu działalności. Wskazuje, w jakim stopniu opłacalna jest sprzedaż.

Od 2004 roku wartość wskaźnika wzrastała odpowiednio: 1,9%, 2,9%, 3,5%, 4,4%, i taką tendencję należy ocenić pozytywnie.

Tabela 5.2. Wybrane wskaźniki finansowe podmiotów gospodarczych w latach 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Wskaźnik	w %			
Wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności	97,8	96,3	95,8	94,8
Wskaźnik rentowności obrotu brutto	2,6	3,7	4,3	5,2
Wskaźnik rentowności obrotu netto	1,9	2,9	3,5	4,4
Wskaźnik płynności finansowej I stopnia	72,6	21,0	22,3	20,1

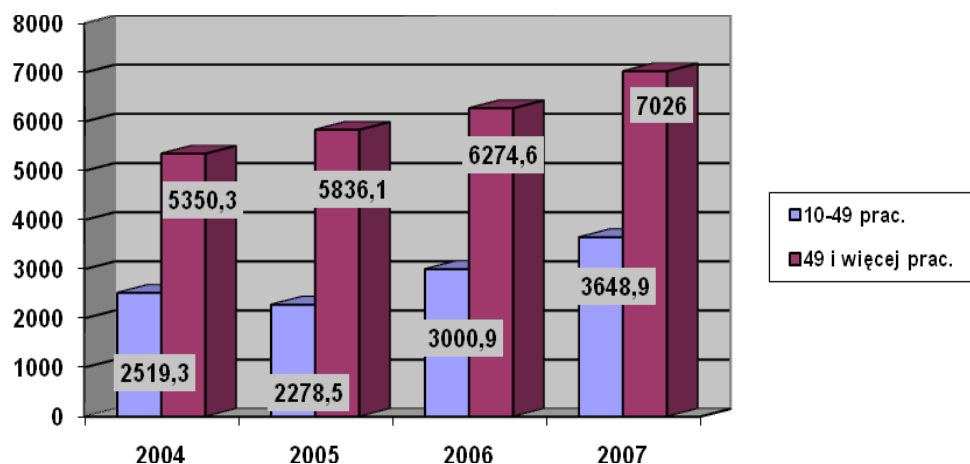
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Płynność to zdolność podmiotu do bieżącego regulowania zobowiązań. Najczęściej do analizy płynności wykorzystuje się następujące wskaźniki:

- ✓ Wskaźnik **płynności finansowej I stopnia**,
- ✓ Wskaźnik **płynności finansowej II stopnia**,
- ✓ Wskaźnik **płynności finansowej III stopnia**.

Analizie poddano wskaźnik płynności finansowej I stopnia, stanowiący relację inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań bieżących. Z przeprowadzonej analizy wynika, że poza 2004 rokiem jednostki sektora prywatnego utrzymywały płynność gotówkową na granicy normy, wykazując niewielkie wahania. Jednocześnie należy zauważyć, że wartość aktywów obrotowych z roku na rok wzrastała (wyjątkiem jest wartość aktywów obrotowych w 2005, w podmiotach zatrudniających od 10 do 49 pracowników). W 2007 roku w porównaniu z 2004 rokiem omawiana wartość w przypadku podmiotów zatrudniających 49 i więcej pracowników wzrosła o 31,3%, w drugiej grupie o 44,8%. Obserwowany wzrost jest korzystną zmianą i wynika z ogólnokrajowych tendencji oraz rozwoju przedsiębiorstw.

Wykres 5.2. Wartość aktywów obrotowych w latach 2004 – 2007 w mln zł

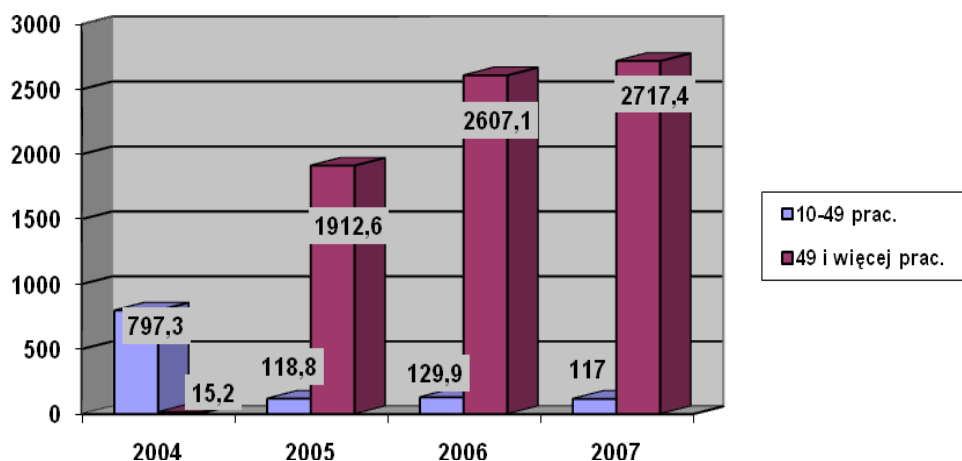

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że biorąc pod uwagę wewnętrzną strukturę aktywów obrotowych, zdecydowanie dominującą oraz rosnącą pozycję zajmują należności krótkoterminowe.

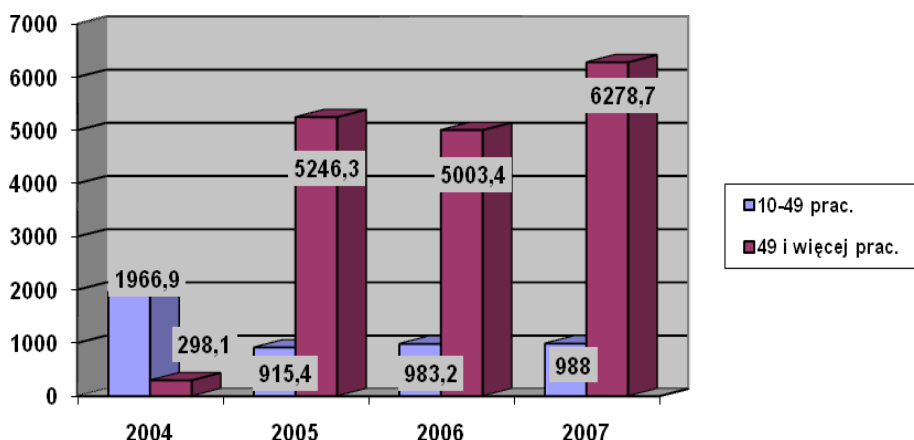
Biorąc pod uwagę zobowiązania, dynamika wzrostu zobowiązań długookresowych była wyższa w jednostkach dużych a zobowiązań krótkookresowych w jednostkach średnich.

Wykres 5.3. Wartość zobowiązań długoterminowych w mln zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 5.4. Wartość zobowiązań krótkoterminowych w mln zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Znacząco przewyższający udział w strukturze finansowania podmiotów w obu badanych grupach przypadł zobowiązaniom krótkoterminowym.

Reasumując można stwierdzić, że w badanym okresie nastąpił wzrost skali działalności oraz wzrost uzyskanych wyników finansowych. Można zaobserwować poprawę wartości uzyskiwanych przez badane wskaźniki, tj. poprawiła się rentowność badanych podmiotów, zwiększyła się efektywność zarządzania kosztami, szczególnie w odniesieniu do podmiotów średnich. Identyfikuje się wzrost podmiotów generujących dodatni wynik finansowy i spadek podmiotów wykazujących stratę. Na wyniki podmiotów w województwie szczególny wpływ przypisuje się następującym sekcjom:

- ✓ przetwórstwo przemysłowe,
- ✓ handel i naprawy,
- ✓ budownictwo,
- ✓ transport,
- ✓ gospodarka materiałowa i łączność,
- ✓ obsługa nieruchomości oraz firm.

5.1.2. Potencjał rozwojowy

Oceny potencjału rozwojowego zachodniopomorskich przedsiębiorstw można dokonać np. w oparciu o nakłady inwestycyjne. Inwestycje odgrywają kluczową rolę we wzroście gospodarczym. Wpływają na rozwój zarówno w sposób bezpośredni, poprzez zwiększenie zasobu kapitału, jak i w sposób pośredni poprzez oddziaływanie na wzrost łącznej produktywności czynników wytwórczych.

Z przedstawionych danych zawartych w tabeli 5.3. (dotyczących zarówno podmiotów prywatnych, jak i publicznych) wynika, że w największym stopniu inwestują podmioty zajmujące się obsługą nieruchomości (16,7%), zakłady wytwarzające

i zaopatrujące w energię, gaz i wodę (16,2%), instytucje administracji publicznej i obrony narodowej (15,3%) oraz zakłady przetwórstwa przemysłowego (15,2%).

Tabela 5.3. Nakłady inwestycyjne podmiotów zatrudniających powyżej 9 pracowników z siedzibą w Szczecinie w latach 2004-2006 według sekcji PKD w tys. zł

Nakłady inwestycyjne podmiotów zatrudniających powyżej 9 pracowników z siedzibą w Szczecinie			
Zakłady według PKD	2004	2005	2006
Rolnictwo, łowiectwo, myślistwo	769	1371	2123
Górnictwo i kopalnictwo	3632	1968	7316
Przetwórstwo przemysłowe	488206	178667	220566
Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię	84235	158786	235163
Budownictwo	13634	30881	59971
Handel hurtowy, detaliczny, naprawy	98017	97499	99194
Hotele i restauracje	5368	5217	2365
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	73472	65200	42947
Pośrednictwo finansowe	2405	2647	1528
Obsługa nieruchomości, wynajem, nauka	152391	217434	242109
Administracja publiczna i obrona narodowa	469518	865062	221382
Edukacja	30144	47699	102367
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	62277	65439	55212
Pozostała działalność usługowa komunalna	6755	7077	34041

Źródło: Szczecin – Raport o stanie miasta. Wydział rozwoju miasta i funduszy pomocowych. Szczecin 2008.

Nakłady inwestycyjne podmiotów z siedzibą w Szczecinie w 2006 roku były o 17% niższe niż w roku poprzednim, i jednocześnie niższe niż w 2004 roku.

Według raportu z 2006 roku „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski” przygotowanego przez Instytut badań nad Gospodarką Rynkową, biorąc pod uwagę atrakcyjność inwestycyjną województw, zachodniopomorskie uplasowało się na 8 pozycji pod względem oceny zasobów i kosztów pracy (analizowane pod kątem ich wielkości, jakości oraz kosztów). Pod względem oceny aktywności województw wobec inwestorów zachodniopomorskie zajmuje 7 miejsce, 6 miejsce przypadło województwu w kategorii: chłonność rynków zbytu.

Należy podkreślić, że ważnym elementem oceny atrakcyjności inwestycyjnej województw była analiza dostępności transportowej, która w naszym województwie stanowi atut i stawia je drugim miejscu wśród wszystkich województw. Pod względem oceny rozwoju infrastruktury społecznej województwo zachodniopomorskie oceniono na 6 miejscu.

5.2. Procesy restrukturyzacji finansowej zachodniopomorskich przedsiębiorstw – studium analityczno-badawcze⁵

W aktualnych uwarunkowaniach rynkowych procesy dostosowawcze przedsiębiorstw nabierają swoistego znaczenia, szczególnie, że obecnie spowalniane jest tempo wzrostu gospodarczego i w Polsce, i na świecie. Zmienność otoczenia powoduje, iż współczesne przedsiębiorstwa coraz częściej narażone są na funkcjonowanie w warunkach kryzysu. W literaturze przedmiotu obecny jest pogląd, że kryzys stanowi wręcz nieodłączny element współczesnego biznesu. Można przyjąć, że: Kryzys przedsiębiorstwa, to proces uwarunkowany pasmem zdarzeń i sytuacji zsynchronizowanych w pewnym przedziale czasowym, a w konsekwencji prowadzący do dysfunkcji podstawowych działań przedsiębiorstwa.

Trafnie wskazał B. Nogalski i H. Marcinkiewicz (Porada-Rochoń 2009), że inaczej odbierane jest przedsiębiorstwo podlegające perturbacjom wynikającym z nowych wyzwań, nadmiaru możliwości, zadowolonego personelu, niż borykające się z brakiem pomysłów, wizji, środków, czy kurczącego rynku. Oczywiście w obu przypadkach potrzebne jest skuteczne kierowanie – stanowiące element stałej i nowoczesnej działalności przedsiębiorstwa.

Nieefektywne wykorzystanie własnych zasobów, jak również mało skuteczne zarządzanie, prowadzić może do wystąpienia różnego rodzaju odstępstw od zamierzonych celów (Bławat 2004, s. 80, za: Porada-Rochoń). Dodatkowo brak analiz strategicznych otoczenia i potencjału przedsiębiorstwa oraz nieumiejętne planowanie i zarządzanie zmianami, nieelastyczne struktury organizacyjne, które powodują konflikty międzyludzkie i zakłócenia w komunikacji, opór wobec zmian, to tylko przykłady determinant wpływających na sytuacje kryzysowe w przedsiębiorstwie (*Praktyka zarządzania...* 2002, za: Porada – Rochoń 2009). W konsekwencji nieumiejętnej próby sprostania przez jednostkę gospodarczą wymogom rynkowym przedsiębiorstwo popada w kryzys.

Nieodłączną cechą działalności gospodarczej jest konieczność pokonywania różnorodnych trudności zarówno dających się przewidzieć, jak też niemożliwych do przewidzenia problemów mających swe źródło wewnątrz przedsiębiorstwa (w jego potencjale) lub w jego bliższym bądź dalszym otoczeniu (Lichtarski 2004).

Z uwagi na fakt, iż większość przedsiębiorstw nie jest przygotowana do efektywnego funkcjonowania w warunkach kryzysu, przedsiębiorstwa winny nie tylko dążyć do pokonywania kryzysu, ale przede wszystkim do wypracowania skutecznych i efektywnych metod zarządzania zapobiegających potencjalnym kryzysom.

Restrukturyzacja na trwałe została wpisana w funkcjonowanie współczesnego przedsiębiorstwa. Umożliwia bowiem przywrócenie przedsiębiorstwu drogą zmian zasadniczych i gruntownych, równowagi wewnętrznej i/lub równowagi z otoczeniem, a w konsekwencji – przez podniesienie stopnia sprawności działania – wzrost jego wartości rynkowej i konkurencyjności.

⁵ Opracowanie stanowi fragment monografii Porada-Rochoń M. [red.], *Restrukturyzacja przedsiębiorstw w procesie adaptacji do współczesnego otoczenia. Perspektywa międzynarodowa*, Difin, Warszawa 2009

Proces restrukturyzacji zwykle przeprowadzany jest z dwóch powodów. Pierwszy – zdecydowanie częściej wskazywany – to kryzys w przedsiębiorstwie.

Drugi – swoje podłoże ma w dążeniu do rozwoju, zwiększenia efektywności działalności, np. poprzez wprowadzanie innowacji. Oczywiście, możemy wskazać również trzeci, będący hybrydą dwóch pozostałych.

Sfera finansów stanowi jedno z najważniejszych i najtrudniejszych zagadnień procesu restrukturyzacji. Zatem restrukturyzacja finansowa to proces sanacji finansów przedsiębiorstwa, oparty na fundamentalnej zmianie sposobu zarządzania finansami, struktury kapitałowej, z uwzględnieniem zmian struktury aktywów i własności, mającej na celu wzrost wartości przedsiębiorstwa dla akcjonariuszy i właścicieli oraz poprawę stosunków z pozostałymi interesariuszami (Rochoń 2006, s. 24).

Restrukturyzacja finansowa odgrywa niezwykle istotną rolę wśród pozostałych rodzajów restrukturyzacji. Dzieje się tak dlatego, bowiem zmiana obecnej struktury gospodarczej stwarza przedsiębiorstwom nowe drogi efektywnego zarządzania gospodarką finansową (Rochoń 2006, s. 24). Restrukturyzacja finansowa zmierza do przywrócenia płynności i wypłacalności firmy. Jej celem jest poprawa efektywności zarządzania finansami, uzyskanie płynności finansowej i trwała poprawa kondycji przedsiębiorstwa, w konsekwencji wzrost jego wartości, jak również możliwość rozwoju.

Na ogół przedsiębiorstwa skłaniają się w stronę restrukturyzacji finansowej w momencie ujawnienia się dysfunkcji w gospodarce finansowej przedsiębiorstwa, m.in. dysproporcja między strumieniem przychodów i kosztów, wpływów i wydatków. Również nadmierne stosowanie dźwigni finansowej, a zatem zbyt wysoki poziom kapitału obcego w stosunku do kapitału własnego, to dość charakterystyczna sytuacja dla przedsiębiorstw z sektora małych i średnich. Jeżeli firma ma do czynienia z sytuacją, w której wpływy z działalności operacyjnej nie są wystarczające by pokryć zobowiązania, to występuje duże prawdopodobieństwo, że kondycja przedsiębiorstwa zostanie wyraźnie osłabiona i przedsiębiorstwo będzie wymagało poddania się procesowi restrukturyzacji finansowej.

Badania przeprowadzono w 2007 i na początku 2008 roku. Badanie dotyczyło procesów restrukturyzacji finansowej m.in. w województwie zachodniopomorskim na próbie 167 podmiotów⁶.

⁶ Zaprezentowane wyniki stanowią rezultat grantu badawczego KBN nr 113 3/3799 pt. „Analiza komparatywna instrumentarium wspierającego proces restrukturyzacji przedsiębiorstw na przykładzie Polski i USA – etap II„ autorstwa M. Porady-Rochoń.

5.2.1. Specyfika badanych przedsiębiorstw

Opis zbiorowości

Strukturę badanych przedsiębiorstw w oparciu o formę organizacyjno-prawną przedstawia tabela 5.4.

Tabela 5.4. Struktura badanych przedsiębiorstw pod względem formy organizacyjno-prawnej (w%)

Forma organizacyjno-prawna	Zachodniopomorskie przedsiębiorstwa
Spółka akcyjna	4,23
Spółka z o.o.	35,21
Spółka cywilna	9,86
Osoba fizyczna	38,03
Spółdzielnia	1,41
Inne	11,26
Razem	100,00

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Wśród badanych przedsiębiorstw, pod względem formy organizacyjno-prawnej, dominowały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Biorąc pod uwagę liczbę zatrudnianych pracowników w badanych przedsiębiorstwach, zdecydowanie przeważały zatrudniające od 0 do 9 pracowników tzw. mikroprzedsiębiorstwa.

Dokonując przeglądu reprezentowanych przez przedsiębiorstwa branż, stwierdza się, że najliczniejszy odsetek badanych respondentów działał w branży usługowej (50,70%), kolejno produkcyjnej (12,68%), najmniej liczna grupa pochodziła z branży produkcyjno-usługowej (1,41%). Pozostałe branże plasowały się na poziomie niższym niż 10%.

5.2.2. Kryzys i jego przyczyny

Jednym z głównych celów badania było zweryfikowanie, czy badane przedsiębiorstwa kiedykolwiek zidentyfikowały kryzys w swojej działalności gospodarczej. Odpowiedź na to pytanie jest zdumiewająca, gdyż 69% przedsiębiorstw zetknęło się z kryzysem. Wynika z tego, że kryzys jest nieodłącznym elementem funkcjonowania współczesnego przedsiębiorstwa. Interesujące jest, że aż 31% respondentów nie doświadczyło lub uchroniło się przed kryzysem.

Analizując odpowiedzi respondentów, dotyczące korzystania z systemów lub ekonomicznych modeli służących wczesnemu ostrzeganiu przed kryzysem, można stwierdzić, że tylko 1 proc. respondentów zadeklarowało korzystanie z modeli wczesnego reagowania na kryzys. Systemy wczesnego informowania o prawdopodobieństwie wystąpienia w bliższej lub dalszej przyszłości różnego rodzaju dysfunkcji powinny skutkować natychmiastową reakcją zarządzających, celem zapobieżenia kryzysowi lub minimalizacji jego skutków.

Z całą pewnością jednak można stwierdzić, że polscy przedsiębiorcy nie posiadają bogatych doświadczeń i praktyk w stosowaniu tego rodzaju rozwiązań. Można się jednak spodziewać w niedalekiej przyszłości zmiany tego trendu, ze względu na uwarunkowania gospodarcze. Szczególnie wśród wielkich korporacji, jak wskazuje praktyka przedsiębiorstw, wzrasta świadomość wielu korzyści płynących z korzystania z systemów wsparcia w zarządzaniu. Bez wątpienia w wyniku ich implementacji identyfikacja kryzysu następuje jeszcze w załączku, tzn. wtedy, gdy kryzys jest płytki i mało natężony, i mniej wysiłku należy włożyć w jego antycypowanie.

Kolejno badaniu zostały poddane przyczyny wpływające na pogorszenie standingu firmy, jak również stopień ich wpływu.

Analizując, po pierwsze, przyczyny, które miały największy wpływ na wystąpienie sytuacji kryzysowej, można zauważyć, że najmocniejszy wpływ na kryzys miała determinanta endogeniczna, tj. wysokie koszty stałe (46,48%). Jednocześnie należy podkreślić, iż każde z przedsiębiorstw wskazywało na kilka lub kilkanaście przyczyn jednocześnie, z uwzględnieniem natężenia ich wpływu na zjawiska kryzysowe w przedsiębiorstwie.

Ponadto, można zauważyć, że w przypadku większości przyczyn wskazanych przez respondentów, właściwie występuje tylko minimalne prawdopodobieństwo jakichkolwiek możliwości wcześniejszego wpływu przedsiębiorstwa na ich wyeliminowanie lub całkowitą redukcję ich wpływu.

Tabela 5.5. Istotny wpływ przyczyn na kryzys w przedsiębiorstwie⁷ (w %)

Przyczyny	Zachodniopomorskie przedsiębiorstwa
Wysokie koszty stałe	46,48
Niewykwalifikowana kadra pracownicza	16,90
Brak kadry	16,90
Rozbieżność interesów właścicieli	16,90
Trudności w dostępie do finansowania zewnętrznego	16,90
Recesja w branży	-
Ograniczenie popytu	-
Wysoki poziom konkurencji	25,35
Utrata płynności ze strony kontrahentów	18,31
Czynniki makroekonomiczne (np. inflacja, stopy procentowe)	21,13
Wahania kursów walut	19,72

⁷W tabeli zawarto odpowiedzi respondentów powyżej 15%.

Brak innowacji	-
Zbyt krótki cykl życia produktu/usługi	-
Błędnie opracowana strategia	-

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Badani respondenci wskazali ponadto przyczyny, które miały zdecydowanie niewielki wpływ na wystąpienie dysfunkcji w zarządzaniu przedsiębiorstwem, najliczniej wskazano na zbyt wysoki poziom należności (19,72%), ograniczenie popytu (16,9%) oraz nieefektywną politykę marketingową.

Ponadto poddano analizie i weryfikacji determinanty nie mające żadnego wpływu na kryzys.

Tabela 5.6. Najczęściej wskazywane przyczyny nie mające wpływu na kryzys (w %)

Przyczyny nie posiadające wpływu na kryzys	Zachodniopomorskie przedsiębiorstwa
Zmiany w zakresie prawa	33,80
Wahania kursu walut	33,80
Wymogi stawiane przez instytucje ochrony środowiska	39,44
Brak innowacji	38,03
Konflikty wśród pracowników	36,62
Zbyt krótki cykl życia produktu/usługi	39,44
Brak kadry	

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

Badane przedsiębiorstwa w znacznym stopniu nie odczuły w ogóle wpływu: zmian w zakresie prawa, wahań kursu walut, stawianych wymogów przez instytucje ochrony środowiska, braku innowacji oraz konfliktu pomiędzy pracownikami. Należy zauważyć, iż większość ze wskazanych determinant stanowi klasyczny wachlarz przyczyn wskazywanych przez menedżerów przedsiębiorstw będących w kryzysie w gospodarce rynkowej.

5.2.3. Narzędzia w procesie restrukturyzacji

Dokonując analizy i oceny uzyskanych wyników badań odnoszących się do korzystania z narzędzi restrukturyzacji finansowej, można sformułować następujący wniosek, iż badane przedsiębiorstwa wykazują silne rozproszenie w reprezentowanym wachlarzu narzędzi.

Tabela 5.7. Wybrane narzędzia wykorzystywane w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstw (w %)

Narzędzie	Zachodniopomorskie przedsiębiorstwa
Umorzenie części sumy długów	1,41
Rozłożenie spłaty długów na raty	21,13
Odroczenie wykonania zobowiązań	21,13
Konwersja wierzytelności na udziały lub akcje	0,00
Konwersja zobowiązań na inne zobowiązania	4,23
Konsolidacja zobowiązań	2,82
Obniżenie i ponowne podwyższenie kapitału własnego	1,41
Strategie redukcyjne	4,23
Alianse strategiczne	4,23
Private equity / venture capital	1,41
Racjonalizacja zatrudnienia	18,31
Redukcja kosztów stałych	38,0
Działania w zakresie usprawniania organizacji pracy	39,43
Strategie marketingowe promujące wzrost sprzedaży	23,94
Segmentacje i różnicowanie oferty produktowej (usługowej)	8,35
Działania w zakresie poprawy znajomości zachowań konsumentów	7,04

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Jak pokazują dane zawarte w tabeli, oprócz działań mających na celu wzrost skuteczności organizacji pracy, duże zainteresowanie wykazano redukcją kosztów stałych.

Ponadto można zauważyć, że polscy respondenci zdecydowanie częściej sięgają w procesach naprawy przedsiębiorstwa po narzędzia tradycyjne, mające na celu zmianę struktury pasywów.

Można zatem sądzić, że wśród menedżerów wzrasta świadomość wielu korzyści z wykorzystania nie tylko prostych, tradycyjnych narzędzi warunkujących szybki przepływ gotówki, ale także z doświadczenia i praktyki stosowanej w krajach rozwiniętych.

Warto przy tym dodać, że każde przedsiębiorstwo wskazywało na minimum 2 narzędzia, a w wielu przypadkach było więcej niż 3.

5.2.4. Weryfikacja specyfiki kryzysu i implementacja procesów restrukturyzacji

Z uwagi na przeprowadzoną identyfikację przyczyn wystąpienia dysfunkcji, zagrażających funkcjonowaniu podmiotów, zwrócono się do respondentów z pytaniem o motyw przeprowadzenia działań restrukturyzacyjnych.

Badane przedsiębiorstwa, jak wnioskuje autorka, z uwagi na identyfikację kryzysu w późnym stadium rozwoju, dokonują procesu restrukturyzacji jedynie w celu jak najszybszej naprawy. Motywem naprawczym przeprowadzenia procesu restrukturyzacji kierował się blisko co drugi respondent (48,03%). To z kolei implikuje stwierdzenie, że polscy menedżerowie, zarządzając przedsiębiorstwem w kryzysie, korzystają głównie z działań krótkoterminowych. Trzeba pamiętać jednak, że zasadniczo implementacja jedynie doraźnych działań nie przynosi wymiernych efektów. Krótkoterminowe działania naprawcze mogą jedynie przyczynić się do wygenerowania gotówki na spłatę bieżących zobowiązań, i na krótko złagodzić bieżące problemy. Praktyka działania przedsiębiorstw potwierdza, że kryzys pojawia się powtórnie, tyle że skutki tego kryzysu będą zdecydowanie bardziej trudne do zniwelowania.

Wyniki badań dobitnie potwierdzają powyższe, gdyż tylko 4,23% badanych przedsiębiorstw wskazało na motyw hybrydowy, tj. naprawczo-rozwojowy. Biorąc pod uwagę wybór motywu rozwojowego przez badane przedsiębiorstwa, plasował się on na zbliżonym poziomie, tj. ok. 25%. Pozostali respondenci nie mieli w tej kwestii zdania.

Bez wątpienia optymalnym rozwiązaniem w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa jest na wstępie zaimplementowanie działań naprawczych, by stworzyć solidną podstawę do przygotowania rozwiązań warunkujących stabilny rozwój, wzrost konkurencyjności podmiotu oraz jego wartości w przyszłości.

Biorąc pod uwagę fakt, że nie tylko od momentu zidentyfikowania kryzysu, ale również od długości jego trwania zależy sukces restrukturyzowanego przedsiębiorstwa, analizie poddano długość trwania kryzysu w badanych przedsiębiorstwach.

Uzyskane wyniki wskazują na bardzo pozytywne zjawisko, gdyż kryzys w przeważającej części przedsiębiorstw nie trwał dłużej niż 1 rok. 29,58% respondentów wskazało, że od momentu zidentyfikowania kryzysu do jego przezwyciężenia upłynęło mniej niż 6 miesięcy, natomiast 38,17% wskazywało przedział od 6 miesięcy do roku.

5.2.5. Rodzaj przeprowadzanych procesów restrukturyzacji

Wybór odpowiedniego rodzaju restrukturyzacji determinuje konkretna potrzeba, lub jej zbiór, wynikająca z wnikliwie przeprowadzonej diagnostyki zagrożeń, symptomów oraz przyczyn zachwiania kondycji przedsiębiorstwa. Zatem specyfika konkretnego podmiotu i jego kondycji obliguje do wyboru najbardziej odpowiednich rodzajów restrukturyzacji, co powinno się przełożyć na potencjalnie uzyskane korzyści.

Dlatego też, analizując uzyskane wyniki odnoszące się do wyboru przez badane przedsiębiorstwa rodzaju restrukturyzacji, można stwierdzić, że najczęściej wśród badanych przedsiębiorstw (42,25%) wskazano na restrukturyzację finansową, a dopiero potem na restrukturyzację organizacyjną. Ten wariant odpowiedzi wybrało 36,62% przedsiębiorstw.

Najmniej liczny odsetek badanych przedsiębiorstw w przypadku zarządzających (5,63%) widział potrzebę implementacji działań naprawczych kierunku restrukturyzacji własnościowej. Jednocześnie należy dodać, że ponad połowa przedsiębiorstw wskazywała na więcej niż jeden rodzaj restrukturyzacji jednocześnie.

Ponadto dokonano wyselekcjonowania tego rodzaju restrukturyzacji, który miał wymierny wpływ na sukces przeprowadzanego procesu. Najliczniej wskazano na restrukturyzację finansową.

Zatem konfrontacja teorii z praktyką potwierdza, że którąkolwiek restrukturyzację dane przedsiębiorstwo przeprowadzi – czy będzie to np. restrukturyzacja aktywów, czy zatrudnienia – to w zasadzie te działania pośrednio lub bezpośrednio są skutkiem zmian wynikających z restrukturyzacji finansowej.

Dodatkowo zweryfikowano skłonność zarządzających do korzystania z pomocy zewnętrznego doradcy w procesach restrukturyzacji. Co trzydziesty badany przedsiębiorca korzysta z fachowej pomocy i doświadczeń firm wyspecjalizowanych w zarządzaniu antykryzysowym. Wynika z tego, że wśród zachodniopomorskich przedsiębiorstw nie identyfikuje się potrzeby, lub jest brak, szczegółowych informacji odnośnie zakresu działań tego typu firm. Poza tym można wysnuć wniosek, że polski przedsiębiorca wybiera naukę na własnych błędach, tym samym często zmniejszając poziom efektywności przeprowadzanych procesów restrukturyzacji.

5.2.6. Wnioski i rekomendacje

W polskich realiach restrukturyzacja finansowa odbywa się przy zastosowaniu przede wszystkim bardzo wąskiego, ograniczonego wachlarza narzędzi o charakterze naprawczym. Jednakże zauważa się zwiększoną skłonność do korzystania z nowoczesnych narzędzi, warunkujących szybką implementację kapitału, dążących do rozwoju przedsiębiorstw, szczególnie w odniesieniu do średnich przedsiębiorstw.

Dlatego też, z doświadczeń m.in. amerykańskich przedsiębiorstw, polskie przedsiębiorstwa winny czerpać impulsy rozwojowe, by w efekcie można było mówić o trwałym uzdrowieniu kondycji finansowej przedsiębiorstw, o osiągnięciu optymalnej struktury kapitałowej działalności gospodarczej, która będzie swoistym zabezpieczeniem płynności finansowej firmy w długim okresie, jak i zdolności do akumulacji kapitału warunkującego przyszły rozwój.

Doświadczenia przedsiębiorstw w zakresie restrukturyzacji przedsiębiorstw w kryzysie wskazują, iż nie ma uniwersalnego panaceum na przezwyciężenie sytuacji kryzysowej. Efektywna stabilizacja kryzysu uwarunkowana jest nie tylko zdol-

nością jednostki gospodarczej do dostosowania się do zmieniających się warunków, lecz również stopniem nasilenia kryzysu, symptomów oraz przyczyn, które ten kryzys wywołały, oraz szybkością i precyzją ich identyfikacji. Wczesne rozpoznanie kryzysu jest związane z potencjalnie węższym zakresem niezbędnych zmian organizacyjnych oraz większą szansą przeprowadzenia efektywnej restrukturyzacji.

Ponadto w wielu przedsiębiorstwach proces restrukturyzacji dokonywany jest wyłącznie dla tymczasowego przezwyciężenia kryzysu, bezwzględnie rekomenduje się tworzenie indywidualnych celów zarówno krótkoterminowych, jak i długoterminowych, które winny być osiągnięte w wyniku przeprowadzenia procesu restrukturyzacji. Często popełnianym błędem przez zarządzających przedsiębiorstwami jest ich poczucie, iż w wyniku zrealizowania operacyjnych przedsięwzięć restrukturyzacyjnych wystarczająco przeciwdziałają kryzysowi. Praktyka gospodarcza dowodzi jednak, że nie tylko nie osiągną poprawy (możliwa jest jedynie doraźna), ale z dużym prawdopodobieństwem kryzys się ujawni, tyle że bardziej zintensyfikowany i dużo trudniejszy do przezwyciężenia.

Stąd też wysnuwa się wniosek, iż identyfikuje się wśród menedżerów niedostateczny poziom umiejętności przewidywania i automatycznego reagowania na kryzys. Należy korzystać z coraz bardziej rozbudowanego wachlarza instrumentów wspomagających proces zarządzania, w tym z szeregu metod prognozowania zagrożenia finansowego. Jedną z determinant sukcesu restrukturyzacji amerykańskich przedsiębiorstw jest ich wykorzystywanie, a ich zastosowanie w wielu przypadkach uchroniło przedsiębiorstwa przed bankructwem.

Z uwagi na zmienność otoczenia, w którym funkcjonują przedsiębiorstwa, niezbędne wydaje się powzięcie szeregu działań mających na celu zweryfikowanie ich podatności na kryzys, jak również monitorujących kondycję finansową przedsiębiorstw. Zapobieganie problemom finansowym podyktowane jest przede wszystkim troską o funkcjonowanie przedsiębiorstwa, ale także dążeniem do wzrostu wartości przedsiębiorstwa i poprawy jego konkurencyjności. Stąd też, w celu zapobieżenia negatywnym zjawiskom i procesom, w przedsiębiorstwie dostrzega się istotność monitorowania poprzez szereg działań antycypujących kondycji finansowej przedsiębiorstwa celem wczesnego zidentyfikowania bądź ostrzeżenia przed zagrożeniem.

Jakkolwiek optymistyczne są wyniki badań, co do długości trwania kryzysu w przedsiębiorstwach, to jednak należy przygotować przedsiębiorstwo do funkcjonowania w kryzysie. Jest to jeden z warunków utrzymania wiarygodności firmy. Kryzysy są zazwyczaj nieprzewidywalne i nieoczekiwane, co intensyfikuje reakcje na kryzys. To od zarządzających zależy, czy w wyniku sporządzenia planów naprawczych i ich urzeczywistnienia kryzys stanie się swoistą szansą rozwoju, czy też okaże się ryzykiem destrukcyjnych rozwiązań dla organizacji.

Bez wątpienia jeszcze przed wystąpieniem dysfunkcji poszczególnych składników i działań organizacji należy powołać sztab antykryzysowy, który opracuje potencjalne plany komunikacyjne oraz operacyjne wraz z najbardziej optymistycznymi i pesymistycznymi scenariuszami działań.

Jednocześnie zwraca się uwagę, iż istnieje konieczność współpracy przedsiębiorstwa z jego interesariuszami, co wynika z dążenia do skrócenia czasu przebiegu

procesu i podniesienia poziomu efektywności przeprowadzanej restrukturyzacji. Cel, do jakiego dąży przedsiębiorstwo przez pryzmat restrukturyzacji finansowej, powinien być kompatybilny z celami i oczekiwaniami interesariuszy przedsiębiorstwa, bowiem powodzenie przyjętego przez przedsiębiorstwo programu naprawczego zarówno krótko- jak i długookresowego, w dużej mierze zależy od zaangażowania interesariuszy, którzy uczestniczą w procesie restrukturyzacji.

Należy pamiętać, że każde przedsiębiorstwo jest indywidualną jednostką gospodarczą, a zatem charakteryzuje się odmiennym zasięgiem, głębokością i specyfiką kryzysu, wymaga odrębnego podejścia, swoistego sformułowania planu restrukturyzacji przedsiębiorstwa i przebiegu. Konieczne jest zintensyfikowanie działań ukierunkowanych na sukcesywne monitorowanie przebiegu implementacji założeń restrukturyzacji.

5.3. Upadłość przedsiębiorstwa konsekwencją kryzysu

Nieefektywne wykorzystanie własnych zasobów, jak również nieskuteczne zarządzanie prowadzić może do wystąpienia różnego rodzaju odstępstw od zamierzonych celów (Bławata 2004, s. 89) i w konsekwencji nieumiejętnej próby sprostania przez jednostkę gospodarczą wymogom rynkowym, przedsiębiorstwo popada w kryzys, który często w wyniku braku podjęcia działań restrukturyzacyjnych kończy się upadłością.

Kryzys przedsiębiorstwa może mieć miejsce w każdej fazie cyklu jego egzystencji. Praktyka funkcjonowania przedsiębiorstw wskazuje, że wiele firm, zarówno młodych, jak i dojrzałych, w różnych fazach cyklu życia przedsiębiorstwa, wskutek braku powzięcia działań antycypacyjnych – bankrutuje.

Wyróżnia się trzy typy trajektorii firm bankrutujących (Siedlecki 2007, s. 83):

- Firmy młode, które rozpoczynają swoją działalność, podejmując duże ryzyko operacyjne i finansowe. Tego typu firmy w dużym stopniu skazane są porażkę. Ich trajektoria przyjmuje postać tzw. wydłużonej paraboli.

- Firmy młode, o bardzo szybkim i gwałtownym wzroście, który z pominięciem fazy stabilnego wzrostu zmienił się w równie szybki spadek.

- Firmy dojrzałe, które po okresie stabilizacji i stagnacji zaczynają na skutek sytuacji kryzysowej popadać w tzw. spiralę upadku, tyle że zdecydowanie wolniej niż firmy młode.

Upadłość przedsiębiorstw jest nieodłącznym elementem funkcjonowania gospodarki opartej na zasadach rynkowych. Niemniej jednak upadłości przedsiębiorstw towarzyszą ogromne koszty, których dokładne oszacowanie nie jest możliwe, a konsekwencje ponoszą różni uczestnicy rynku.

Od 2003 roku w Polsce odnotowuje się ciągły spadek bankrutujących przedsiębiorstw. Według danych Euler Hermes w 2002 roku upadło 1788 przedsiębiorstw, w 2006 roku już 648, a w roku 2007 roku tylko 480 przedsiębiorstw.

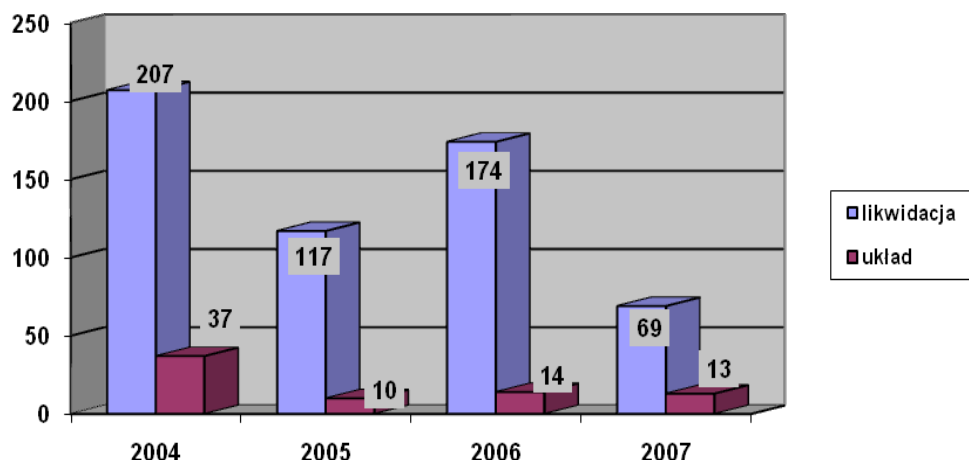
W odniesieniu do branży usługowej, w 2006 roku zbankrutowało 125 przedsiębiorstw. Najbardziej pogorszyła się sytuacja w usługach transportowych (35) oraz instalatorskich (10).

W 2007 roku zbankrutowało 91 przedsiębiorstw działających w tym sektorze gospodarki, a zatem o 27,2% mniej w stosunku do roku ubiegłego. Analogicznie jak w 2006 roku, w 2007 najbardziej ryzykowne okazały się usługi transportowe (25) jak i instalatorskie (15).

Jakkolwiek - według raportu - najwięcej bankrutujących firm z sektora usług należy do usług transportowych, to branża transportowa przeżywa znaczne ożywienie. Zmiany strukturalne w gospodarce prowadzą do wzrostu udziału sektora usług. Wzrost gospodarczy, rosnąca międzynarodowa wymiana handlowa i wysoki poziom inwestycji zagranicznych stwarzają doskonałe perspektywy dla rozwoju polskiego rynku usług transportowych i logistycznych.

W województwie zachodniopomorskim, do XXII Wydziału Gospodarczego Sądu Rejonowego w Szczecinie w latach 2004-2007 wpłynęło łącznie 858 wniosków o ogłoszenie upadłości (w tym 11 bez określenia).

Wykres 5.5. Ilość wniosków o ogłoszenie upadłości w województwie zachodniopomorskim w podziale na likwidację i układ.

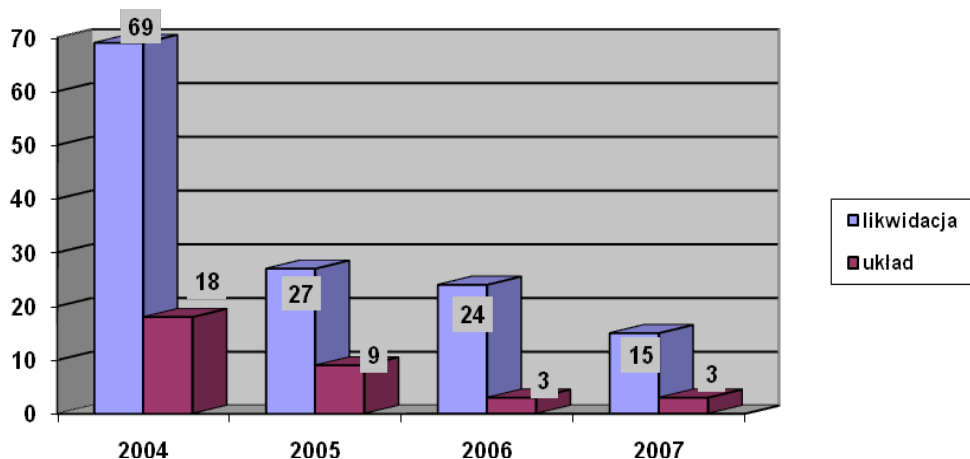

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez XXII Wydział Gospodarczy Sądu Rejonowego w Szczecinie na potrzeby niniejszego opracowania.

W przypadku likwidacji można zauważyć trend malejący. Należy jednak pamiętać, że okres badawczy obejmuje koniunkturę na rynku, dlatego należy spodziewać się w najbliższych latach trendu rosnącego. Liczba wniosków o ogłoszenie upadłości z możliwością układu wykazuje nieznaczne wahania.

Ogółem w badanym okresie ogłoszono 132 upadłości.

Wykres 5.6. Ilość ogłoszonych upadłości w województwie zachodniopomorskim w podziale na likwidację i układ

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez XXII Wydział Gospodarczy Sądu Rejonowego w Szczecinie na potrzeby niniejszego opracowania.

Najwięcej ogłoszonych upadłości miało miejsce w 2005 roku - 87, z tendencją malejącą, do 18 w 2007 roku.

Warto podkreślić, że w badanym okresie nie wszczęto postępowań naprawczych, które są stosunkowo korzystną formą restrukturyzacji przedsiębiorstw.

Na najniższą od wielu lat liczbę upadłych przedsiębiorstw miało wpływ wiele czynników, m.in. można wymienić⁸:

- utrwalającą się malejącą dynamikę eksportu, bowiem szybko rosnąca konsumpcja na rynku polskim „wypycha” eksport z obszaru zainteresowania części przedsiębiorstw. W ten sposób zmniejszają one ryzyko działalności (szczególnie firmy małe i średnie),

- utrzymuje się aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw (aczkolwiek w kolejnych kwartałach 2007 r. dynamika inwestycji ogółem obniżała się).

Spowalniające tempo wzrostu gospodarczego w Polsce może przełożyć się na wzrost liczby upadłości przedsiębiorstw, jeśli nie w kolejnym roku, to w następnych. Należy pamiętać, że upadłość jest procesem, stąd ich liczba jest odpowiedzią na kondycję ekonomiczną gospodarki z opóźnieniem.

⁸ Czy gospodarka polska ma szanse na utrzymanie wysokiej dynamiki wzrostu gospodarczego w 2008 roku?
www.pkplewiatan.pl

BIBLIOGRAFIA

1. Bednarski L., Borowiecki R., Duraj J., Kurtys E., Waśniewski T., Wersty B., (1998), *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa*. Wydawnictwo AE we Wrocławiu. Wrocław.
2. Berger K., Chmiel J., Pawłowska Z., Zienkowski L., (2001), *Stan sektora MSP w 1999 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994–1999*. Wydawnictwo PARP, Warszawa.
3. Bławata F., (2004), *Przetwarzanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw*. Wydawnictwo Scientific Publishing Group. Gdańsk.
4. Bott-Alama A., (2005), *Uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej w województwie zachodniopomorskim*. Rozprawy i Studia T. 205, Wydawnictwo US, Szczecin.
5. Dane XXII Wydziału Gospodarczego Sądu Rejonowego w Szczecinie.
6. Grzywacz W., (2003), *Uwarunkowania i możliwości województwa zachodniopomorskiego i Szczecina [w:] Integracja i Tożsamość. Zachodniopomorskie w przededniu rozszerzenia Unii Europejskiej*. Wydawnictwo FRPZSZ, Szczecin.
7. Jastrzębska M., (2002), *Decentralizacja finansów publicznych w Polsce a system finansowy samorządu terytorialnego*. „Gospodarka Narodowa”, nr 7-8.
8. Kossowska M., Sołtysińska I., (2002), *Szkolenia pracowników a rozwój organizacji*. Wydawnictwo Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
9. Lichtarski J., (2004), *O koncepcjach i metodach zarządzania w warunkach kryzysu*, [w:] *Strategie przedsiębiorstw w warunkach kryzysu*. Praca zbior. pod red. K. Krzakiewicz. Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań.
10. Markowski T., (2003), *Procesy globalizacji w gospodarce a trendy w badaniach regionalnych*. [w:] (red.) Domański B., *Nowe kierunki badawcze w regionalistyce. Nowe doświadczenia polityki regionalnej*. Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN z. 204. Warszawa.
11. *Mocne i słabe gospodarczo. Nowe województwa (2000)*. „Rynki Zagraniczne”, nr 13.
12. *Nauka i technika w 2007 roku (2009)*, *Informacje i opracowania statystyczne*. Wydawnictwo GUS, Warszawa.
13. Nowak P., (2009), *Gminy województwa zachodniopomorskiego w świetle badań w latach 1999–2008*, Zachodniopomorskie Obserwatorium Rynku Pracy WUP, Szczecin.
14. Nowakowski A., (2003), *Dylematy przedsiębiorczości [w:] Integracja i tożsamość. Zachodniopomorskie w przededniu rozszerzenia Unii Europejskiej*. Wydawnictwo FRPZSZ, Szczecin.
15. *Praktyka zarządzania kryzysem w przedsiębiorstwie*, (2002). Praca zbiorowa pod red. B. Kozyry, A. Zelek. Wydawnictwo Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu. Szczecin.
16. *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000–2001 (2002)*. Wydawnictwo PARP, Warszawa.
17. *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2002–2003 (2004)*. Wydawnictwo PARP, Warszawa.
18. *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2003–2004 (2005)*. Wydawnictwo PARP, Warszawa.
19. *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2005–2006 (2007)*. Wydawnictwo PARP, Warszawa.
20. *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2007 (2008)*. Wydawnictwo PARP, Warszawa.
21. *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2008 (2009)*. Wydawnictwo PARP, Warszawa.
22. *Raport upadłości w Polsce*. Euler Hermes
23. *Restrukturyzacja przedsiębiorstw w procesie adaptacji do współczesnego otoczenia. Perspektywa międzynarodowa*, (2009). Praca zbiorowa pod red. M. Porady-Rochoi. Wydawnictwo Difin, Warszawa.
24. *Rocznik statystyczny województw 2004 (2004)*. Wydawnictwo GUS, Warszawa.
25. *Rocznik statystyczny województw 2005 (2005)*. Wydawnictwo GUS, Warszawa.
26. *Rocznik statystyczny województw 2006 (2006)*. Wydawnictwo GUS, Warszawa.
27. *Rocznik statystyczny województw 2007 (2007)*. Wydawnictwo GUS, Warszawa.
28. Skowronek-Mielczarek A., Leszczyński Z., (2008), *Analiza działalności rozwoju przedsiębiorstwa*.

Wydawnictwo PWE. Warszawa.

29. Skrzek-Lubasińska M., Urbańska-Jobda B., (2004), *Stan sektora MSP w 1999 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2003*. Praca zbior. pod red. J. Chmiela. Wydawnictwo PARP, Warszawa.
30. Sokół A., (2009), *Kierunki rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w krajach, jak i regionach europejskich*. VI Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. Stosunki gospodarcze integrującej się Europy, Zielona Góra.
31. *Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015*. (2000), Wydawnictwo SZ, Szczecin.
32. *Strategia województwa zachodniopomorskiego – Projekt*. (2009), Szczecin
33. *Szczecin – Raport o stanie miasta. Wydział rozwoju miasta i funduszy pomocowych*. (2008), Szczecin.
34. *The OECD Bologna Ministerial Conference. Enhancing SME Competitiveness* (2001), Organization for Economic Co-operation and Development, France.
35. *Wkład małych i średnich przedsiębiorstw w rozwój gospodarki polskiej*, (1997). Praca zbior. pod red. L. Zienkowskiego, Wydawnictwo PFPiRMiŚP, Warszawa.
36. *Województwo zachodniopomorskie w liczbach* (2009), Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin.
37. *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2004*, (2006). Wydawnictwo Urząd Statystyczny w Szczecinie. Szczecin.
38. *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2006*, (2008). Wydawnictwo Urząd Statystyczny w Szczecinie. Szczecin.
39. Zelek A., (2003), *Quo Vadis Zachodniopomorskie [w]: Integracja i tożsamość. Zachodniopomorskie w przededniu rozszerzenia Unii Europejskiej*. Wydawnictwo FRPZSZ, Szczecin.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Wojewódzki Urząd Pracy
w Szczecinie

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Rafał Czyżycki jest doktorem nauk ekonomicznych w specjalności statystyka, ekonometria, rynek nieruchomości. Pracę naukowo-dydaktyczną rozpoczął w 1999 roku jako asystent w Zakładzie Metod Ilościowych na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług. Obecnie zakład ten został przemianowany na Katedrę Metod Ilościowych. Rafał Czyżycki jest autorem kilkudziesięciu artykułów i referatów naukowych.

Paweł Nowak, absolwent Wyższej Szkoły Administracji Publicznej w Szczecinie i Uniwersytetu Szczecińskiego. Kierownik Zachodniopomorskiego Obserwatorium Rynku Pracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie. Od 2008 roku członek Zachodniopomorskiej Grupy Sterującej Ewaluacją PO KL. Związany z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Szczecińskiego: w latach 2002-2004 współpraca z Zakładem Demografii i Socjologicznych Zastosowań Statystyki, następnie w latach 2004-2008 z Zakładem Metod i Technik Badań Socjologicznych. Od 2004 roku nauczyciel akademicki w Wyższej Szkole Pedagogicznej TWP w Warszawie – Wydział Zamiejscowy w Szczecinie.

Małgorzata Porada-Rochoń, dr, adiunkt w Katedrze Ekonomiki Przedsiębiorstw na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego. W 2003 roku obroniła doktorat z zakresu efektywności procesów restrukturyzacji polskich i amerykańskich przedsiębiorstw pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Juliusza Engelhardta. Stypendystka Głównego Sędziego Sądów Upadłościowych Stanów Zjednoczonych. Autorka licznych publikacji oraz badań z zakresu procesów dostosowawczych, w tym restrukturyzacji przedsiębiorstw oraz finansów. Od 2 lat konfrontuje teorię z praktyką.

Aneta Sokół, dr, jest absolwentką Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego – w 1998 roku ukończyła studia wyższe na kierunku handel i marketing – specjalność handel zagraniczny. W latach 1996-1998 pracowała w Ośrodku Informacji Naukowej US. Następnie w latach 1998-2006 pracowała w Politechnice Szczecińskiej (Instytut Ekonomii i Zarządzania) na stanowisku nauczyciela akademickiego asystenta, potem adiunkta. Doktorat obroniła w 2004 roku na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Juliusza Engelhardta. Od 2006 roku pracuje na stanowisku adiunkta na Uniwersytecie Szczecińskim w Katedrze Ekonomiki Przedsiębiorstw. Aneta Sokół jest autorką ponad 110 artykułów i referatów naukowych, jak również pozycji zwartych.

Biurowo Projektu: "Regionalny Barometr Gospodarki"

Wojewódzki Urząd Pracy, ul. A. Mickiewicza 41, 70-383 Szczecin, tel./fax (0 91) 42 56 120/179
Filia WUP, ul. Słowiańska 15A, 75-846 Koszalin, tel. (0 94) 344 50 19, fax (0 94) 344 50 28
e-mail: sekretariat@wup.pl

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa w ramach Poddziałania 8.1.4 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013